

ÖRÖKSÉG

2007. JANUÁR
XI. ÉVFOLYAM
1. SZÁM

M Ű E M L É K ■ R É G É S Z E T ■ M Ű T Á R G Y

A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HIVATAL TÁJÉKOZTATÓ FOLYÓIRATA ■ WWW.KOH.HU

TARTALOM

NAPIRENDEN

Jegyzet /a szerkesztő 2

FÓKUSZBAN

Pécs ókeresztény emlékei /Weiler Árpád 3

A Hétkaréjos története /Hadnagy Zoltán 5

NÉZŐPONT

A nyírbátori reneszánsz kastély
helyreállításáról /Buzás Gergely 8

FÓRUM

A Műtárgyfelügyeleti Iroda

2006. évi munkája /Dr. Buzinkay Péter 9

A KÖH az idei Antik Enteriőrön 11

Konferencia a Kriminalexpo 2006 rendezvényen 11

MAGYAR MŰHELY

Régészeti turisztikai találkozó

Paestumban /Papp Tímea 12

A "Duna kincse" /Tóth J. Attila 13

FIGYELŐ

Aktasors /Éri István 14

Védelemre ajánljuk

– Egy elegáns szoc.reál iskoláról /Ivicsics Péter 15

SZEMLE

Tallózás kiadványaink között 17

Megnyílt a Mostra 2006 18

PRO MEMORIA 16, 19

Jegyzet

A szerkesztői jegyzet csak részben szerkesztői és egyáltalán nem Jegyzet. Műfaját tekintve inkább tudósítás. Tudósítás arról a már hagyományossá vált év végi – év eleji össz-intézményi tájékoztatóról, amelyen az elnök értékeli a tavalyi év gondjait és eredményeit, s felvázolja az induló év főbb tennivalóit. Ezúttal is telt ház volt a Magyar Kultúra Alapítvány Corvin termében. Szinte mindenki ott volt.

A VÉDELEM STRATÉGIAI CÉL

címmel foglalkoztunk össze dr. Varga Kálmán csaknem egy órás tájékoztatóját. Az elmúlt és nehézségekkel teli év eredményeit négy történet határozta meg – mondta. Az örökségvédelemmel foglalkozó intézménycsoport munkáját elemezve, megállapította, hogy ez az év sem telt el miniszterváltás nélkül.

A nyári kormányhatározat az eddig vertikálisan működő örökségvédelmet horizontálissá próbálta átalakítani.

Az ÁMRK-val kapcsolatban elmondta, hogy az intézmény június 30-ig kapott határidőt az átalakítás jogszerű végrehajtására. A jelentős létszámcsökkenés és a tavalyi év gazdasági nehézségei is negatívan befolyásolták az örökségvédelem elé kitűzött célok végrehajtását. Ennek ellenére kiegyenlített gazdálkodással sikerült működőképességünket megtartani. Figyelemreméltó teherbírással rendelkezik az intézménycsoport – tette hozzá az elnök. Jelentős eredményként értékelte, hogy a stratégiai kérdésként kezelt védések terén újabb 160 épületet, illetve ingatlant sikerült védetté nyilvánítani. Kiemelte, hogy a világörökségről szóló kötelező jelentés már a kormány előtt van.

A most induló év várható feladatairól szólva hangsúlyozta, hogy a tárcánál még nem érzékeljük a szervezeten belül kiforrott kapcsolódási pontokat.

Csak aktív szakmai munkával léphetünk tovább.

Ebben az évben fokozott figyelmet kell fordítani az EU-s projektekre, s számolni kell azzal a lehetőséggel is, hogy ezek beindulását követően jelentősen megnő a lakossági engedélyek száma. A Hivatal terhelhetősége sem fokozható egy ponton túl, ami sürgetően írja elő a létszám növelését.

Erre kapott is "balvány ígéretet" a Hivatal.

Elsődleges célunk az értékvédelem fenntartása. Erős védelmi politikát kell folytatni, s következetesebben élni a bírságolás lehetőségével.

Növelni kell a terutanács presztízst, és éppen az elmúlt év tapasztalatai alapján szövetségeseket kell keresni a civil társadalomban. A nyilvánosság, s ebben a kommunikáció szerepe rendkívül fontos – tette hozzá az elnök.

– a szerkesztő –

WEILER ÁRPÁD

PÉCS ÓKERESZTÉNY EMLÉKEI

Az építészet a társadalom tükrében tárgyiasult művészet. Mint ilyen, mindig magán viseli a kort, melyben fogan, és nem tagadhatja le a történelmi fejlődését sem, ha csak nem kíván szembe szegülni az evolúciónak, és a stílusok egymásra épülése helyett a divatok egymásutánosságát teszi magáévá. Ha a stílus-építészet végét a divatépítéssel jellemezzük, akkor egyben a történelmi építészet súlyát vagy negligáljuk, vagy tudatosan feledjük. "Damnationem memoriae" – az emlékezet kitörlése –, (római hagyomány a császárok rosszemlékü tetteinek az emlékezetből való kitörlésére), sem tudná jobban jellemezni fásultságunkat, amikor nem értjük meg a történelmi emlékek megőrzésének és közkinccsé tételének fontosságát, ha azt gondoljuk, hogy kultúrák ismeretének hiányát a jövő segédeszközei pótolni tudják. Annál könnyebb lesz, minél régebbi múlttal kezdjük.

Ha egyszer majd a levéltáros lesz a kvíz- király és a régész médiasztár, akkor lazíthatunk. Ezért tartom nagy jelentőségűnek a Világörökség új helyszínét, a lista kitüntetettjét, Sopianae ókeresztény temetőjét.

Azt, hogy Pécsen mikor fordult ki a földből, s került felszínre az első emlék, a középkori történetírás nem jegyezte fel. Először 1716 s 1726 között, a Pécsi Jezsuita (ma Nagy Lajos) Gimnázium építéskor említik a sírkamrát. Bár az építmény római volta nem állapítható meg teljes bizonyossággal, a lókoponya és az emberi csontok is elvesztek, azt tudjuk, hogy a sírkamra festett volt. A felfedezést Szilágyi István a De Statu Ecclesiae Pannonicae című művében ismertette. (Szilágyit Klímó György pécsi püspök taníttatta Rómában, ahonnet teológiai doktorként tért vissza, majd püspöki titkár és a püspöki könyvtár vezetője lett. E műve alapján hívták újból Rómába tudományos intézetvezetőnek, de II. József nem engedte ki az országból.) A Magyar Nemzeti Múzeumban látható, püspöki sírépítményhez oldallapjainál 1773-ban szétvágott szarkofágot a pécsi Aranyhegyen fedezték fel. A korszak legkötünőbb történésze, *Josephus Koller* (Klímó György 1767-ben szentelte pappá) 1780-ban egy sírkamrát talál a pécsi Székesegyháztól keletre a korábbi reneszánsz könyvtár és kápolna épület bontásakor. A falképei miatt Péter-Pál sírkamráként ismert objektumról tanulmányát Koller 1804-ben adja közre *Prolegomena in Historiam Episcopatus Qvinqueecclesiarum* címmel, melyben Pécs antik történetével foglalkozik. A tudományos dolgozat 1873-ban *Henszlmann Imre* által a sírkamráról Bécsben megjelentetett ismertetéséig egyedülálló volt. A sírépítményben a koporsó elpusztult, de a 220 cm-es

dongaboltozatos falakon az egykori freskó megmaradt. A sírkamra építése a 4. század utolsó harmadára tehető. Az emléket sokan próbálták megmenteni és bemutatathatóvá tenni. *Schulek Frigyes* tervezte romantikus védőépület nem készült el, de *Möller István* által 1913-ban tervezett és 1922-ben megvalósított mérnöki védmű már majdnem tökéletes volt. Möller, aki építészeti tanulmányait a karlsruhei, majd bécsi műegyetemen végezte, a Műemlékek Országos Bizottságának munkatársaként 1910-ben báró *Forster Gyulával* a Bizottság elnökével megtekintette a leletet, és elhatározták a védőépület megépítését. A védmű építésekor az objektumtól nyugatra találták meg a IV-es jelű és délre a III-as jelű sírkamrát és több téglasírt, valamint ma V-ös sírépítménynek nevezett objektum déli falának külső oldalát. Mára a téli-nyári hőmérsékletkülönbség miatt károsodott falképeket egy új építészeti koncepcióval kellett megmenteni, melyet *Bachman Zoltán* és munkatársai dolgoztak ki. A világörökség bemutató épületének szánt helyszín több szempontból is figyelemre méltó. A régészeti koncepció és védelmi projekt, magas építészeti minőséggel párosul. A tüzihorganyzott korlátok és padlatok, az üveg alkalmazásának szellemes ötletei egy korszerű és modern feltárási építményt eredményeznek. Építészeti részletei évszázadokat áthidalva nyújtanak maradandó emléket. 1901-ben, amikor megalakult a Pécs-Baranyai Múzeum Egyesület, a világ éppen *Arthur Evans* Brit régész Kréta kutatásának eseményeivel ismerkedett. Pécs kultúrtörténetében is új korszak kezdődött. Ma már azt is tudjuk pontosan, hogy a 2. századra tehető a markomán invázió és 3. századra az újjáépítés utáni roxolán dűlás. Folyamatos kutatási eredmények vezettek a mai ismeretanyaghoz. A századelő kiemelkedő alakja volt *Szőnyi Ottó*, aki számba vette a püspöki múzeum kőtárának emlékeit, és az ókeresztény ikonográfia ismeretében azokat alkotó módon használta fel kutatásaihoz. 1922-ben a pécsi Székesegyház vízmentesítési munkálatai közben felfedezte a háromkaréjos temetőkápolnát a *cella trichorát*. (Szőnyi 1909-től a Pécs-Baranyai Múzeum Egyesület titkára, 1911-től szentszéki ülnök, 1917-től a pécsi székes káptalan levéltárosa volt.) 1922 és 1928 között folyamatosan találtak sírokat és sírkamrákat. 1922-ben a VI-os számú, 1927-ben a X-es számú sírkamra került elő.

Gosztonyi Gyula építész, aki 1926 és 30 között volt Pécs Városi Hivatal, majd 1930-tól a pécsi székesegyházi uradalom főmérnöke. 1935-től folyamatosan és hivatásszerűen

Fotó: Török András

Mária fej a Péter-Pál sírkamrából

foglalkozott műemlékvédelemmel és régészettel. Így az ő tevékenységének eredménye az 1938-39-ben megismert hétkaréjos temetőkápolna a *cella septichora*, a székesegyház előtti tér keleti átjárója alatt, valamint a Székesegyház déli főbejáratával szembeni II-es (Korsós) sírkamra feltárása, amelynek nyomát már a 18.sz.-ban megtalálták. A sírkamra védőépületének tervét 1964-től kezdve dr. Bachman Zoltán és munkatársai *Pintér Attila*, *Bálint Gábor* és *Nagy Gábor* készítették. A térbe helyezett kétszintes védő műszerű műszaki megoldással és finom építészeti elgondolással szolgál és előképe a később véletlenszerűen megtalált ókeresztény temetőkápolna építményének.

Szönyi Ottó halála és Gosztonyi Gyula emigrációja után *Fülep Ferenc* érdemének tudható a kutatások új korszaka. 1955-ben a *cella septichora* keleti apszisa, 1958-ban az Apáca utcában talált ókeresztény sírok feltárása fűződik a nevéhez. Az 1961 és 1969 közötti időszakban a Postapalota környezetének római fürdő és polgárvárosi maradványait is ő tárta fel. (Fülep Ferenc bölcsésztanár, akadémiai doktor, 1955-ben már a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójaként kutatja a *cella trichorát*. Az 1964-es II. (Korsós) sírkamra feltárásának régésze, 1969-ben a XIII és XIV. számú sírkamra kutatásvezetője.)

1975-76-ban a Szent István téri vízlépcső elbontásáról határozott a város. (Az egyik kedves Kabos Gyula film, a Hotel Kikelet városi idillt ábrázoló képsorain látható zubogó *cascade-t* szigetelési okból ítélték elbontásra.) A munkák során fedezték fel az Ókeresztény mauzóleumot. A kutatást vezető Fülep Ferenc és dr. Bachman Zoltán a mentést és bemutatást biztosító épület *Vezér Csabával* közös tervezője, és a kutatást végző régészek *Kárpáti Gábor*, *Katona Győr Zsuzsa*, *Nagy Erzsébet*, a Sopianae európai szemmel is ritka történeti emlékének megmentői. A világörökség kényes szempontjainak is megfelelő anyag művelődéstörténetünk egyedülálló emléke.

Jelenleg feltárás és kutatás alatt álló emlék a 20. század elején ismeretlen V-ös számmal jelzett sírkamra.

1999 telén az I-es számú (Péter-Pál) tervszerű megerősítő feltárása során előkerült a sírkamra mellett lévő, korábban ismeretlennek nevezett V-ös számú sírkamra nyugati fala.

A nyolcszög alaprajzú építmény mára teljes alapterülete feltárt. Beigazolódott, hogy jelen építmény nem kétszintes, hanem oktagonális síremlék. Ezt az alaprajzi formát a baptisztériumoknál ismertük meg. Két építési fázis első üteme a nyolcszögletű tér kialakítása. A második ütem a sírkamra északi végében téglából épített és lesüllyesztett sírláda kiképzése volt. A sírkamra közepén két kereszt alakú pilléren nyugvó boltozatrendszer építenek, ezek fali konzolokra támaszkodnak. A téglaboltozatokra fa szerkezetű galéria kerülhetett. Az oldalfalakba *csegehlyt* építettek, melyen kupola nyugodott. A sírkamra elé háromosztatú *narthexet* építettek. A Pannonia Provincia területét tekintve a kupola alatt mért falmagasság 3,85 m-es az eddig található legnagyobb méret. A keresztény számmisztika szerint a nyolcas az örökkévalóság jelképe. ■

A Korsós sírkamra a felújítás után

Fotó: Török András

Jó lehetőséget kínált a cella septichora kutatásának az a tény, hogy Pécs éppen az ókeresztény temető emlékei alapján 2000-ben megkapta a Világörökség rangot jelentő címét (majd pályázott, és elnyerte az Európa Kulturális Fővárosa 2010 címet is, igaz, nemcsak a múlt kiemelkedő értékű öröksége, hanem a jövő koncepciózus megfogalmazása miatt is...) A jelen idő pedig már az Európa terv.

HADNAGY ZOLTÁN

A HÉTKARÉJOS TÖRTÉNETE

A ROP ÉS A KHT

2004-ben az akkori Magyar Terület- és Regionális Fejlesztési Hivatal Regionális Fejlesztés Operatív Programjának keretében a Pécs/Sopianae Örökség Kht. "Pécs világöröksége turisztikai vonzerő fejlesztése" című pályázatával másfél milliárd forint vissza nem térítendő támogatást nyert el az Európai Unió társfinanszírozásában, az Európa Terv keretében.

Kezddőhetett a munka. Azaz csak majdnem. A "világörökség nemzetközi turisztikai vonzerő fejlesztése program" keretében elkészült engedélyezési tervek elfogadta a Műemléki Tervtanács és a Központi Tervtanács is. A munkálatokat 2004 októberében megkötött szerződés értelmében 2006. október végéig be kellett fejezni. Ehhez meg kellett kötni a partneri szerződéseket, tervezni és ásni.

Illetve ásni és tervezni – mert, amint kiderült, ez volt az egyik alap-kérdés. Mármint az, hogy miként lehet tervezni ott, ahol nem tudjuk még, hogy mi van a föld alatt. Ráadásul Pécs történelmi magja, épületei, no meg az Európa Kulturális Főváros cím is arra kötelezte a várost, hogy a feltárással egyidőben kezdje el annak a nagyszabású programnak a megvalósítását, amivel pályázott, és amiért a címet elnyerte. A feladatokat *Ujvári Jenő*, a kht. igazgatója foglalja össze.

A program vállalta, hogy feltárja és restaurálja a cella septichorát, elkészíti a látogató központot, a kiszolgáló épületeket, rehabilitálja az ókeresztény Mauzóleumot és a sírokat, és teljes rekonstrukcióval a Török kutat.

Ez a munka vont a magával az északi várfal-sétány parkosítását, parkoló létesítését, az eddigi Civil Közösségek Háza néven ismert épület információs központtá, kiállító terem-mé való átalakítását, 4000 m²-es díszkert kialakítását és egyéb, a város működéséhez elengedhetetlenül szükséges infrastrukturális munkák elvégzését.

A munkák összetettségére mi sem jellemzőbb, mint az, hogy a Sopianae több ezer sírt magában rejtő római kori temetőjét, a már feltárt és bemutatott Kr. u. 4. századból származó emlékeket Pécs belvárosában, annak szakrális övezetében kellett – kell – bemutatathatónak tenni. A Péter-Pál sírkamra helyreállítását és az új védőépület megépítését követően lehetőség nyílt az alaprajzilag különleges és 1903-ban már megtalált, de eddig még meg nem kutatott V. sz. sírkamra feltáráására is. 2002-2003-ban előbb az V-ös, oktagonális alaprajzú, majd a XIX. sz. sírkamrát is feltárták. (A nyolcvanas évektől látogatókat fogadó II-es sz. Korsós sírkamra és az ókeresztény Mauzóleum végleges védelmét is a jelenlegi beruházás oldja meg.)

MÉG HETVEN SÍR

Az ásás és a feltárás történetét az ásás vezetésével megbízott *Vísy Zsolt* professzor mondta el.

"Sok mindenről tudtunk, mielőtt elkezdtük

A helyreállítás látványterve. A fotók a Pécs/Sopianae Örökség Kht. tulajdona.

a munkát, de abban is biztosak voltunk, hogy a kijelölt védőövezeten belül még sok ismeretlen-nel kell számolnunk. Előkerült rengeteg középkoros emlék is. Ahhoz, hogy a cella septichorát teljes egészében bemutassuk, fel kellett tárnunk a környékét, az pedig nagyobb, mint az épület maga. A dóm dél-keleti tornya előtti rész műemléki együttesét korábban részben már feltárták, most a plébánia és a levéltár alatti terület jelentős részére került sor, hiszen a két terület az épület alatt kapcsolódik össze, s így lesz egységes, egy bejáratú tér az egész. Az új bejáraton belépve nemcsak a cella septichorát lehet majd megközelíteni, hanem a II-es és a többi sírkamrát is, s a középkori emlékeket, fül, egészen a Péter és Pál sírkamráig."

A feltárás több mint hetven római kori és ugyanennyi középkori sírt is a felszínre hozott. Megtalálták a kora középkori települési rétegeket, ezáltal bizonyítást nyert a cella septichora templomként való használata. Feltárták a középkori vár és barbakánja falait, árkait, sáncát, s az árkon átvezető hídserkezet tartófalát és cölöpsorát.

Kiásták a középkori vár délkeleti sarkát, és szerencsére még bolygatatlan állapotban előkerült az első olyan ép római szarkofág is, amelyet nem sírkamrába tettek, hanem földbe. (A restaurálás után a bemutatótérbe kerül.) Római-kori szempontból a legfontosabb a XIX., a XX. és a XXIV. sz. sírkamrák felfedezése, mert kiderült, hogyan oldották meg a sírkamrák kriptá részébe való lejáratot. Az egyik bejárat a föld fölött volt, a másik a föld alatt. Korábban ezt nem sikerült feltárni. A kriptá bejáratát egy lépcsős, lejtős aknán keresztül lehetett megközelíteni. Az aknát minden temetés után visszatemették vagy lefedték, úgy, hogy a kriptá lejárátát szárazon rakott kötömbökkel elbarikádozták. A kriptá, a holtak területe csak a temetés idejére volt nyitva. A sírkápolnába a már feltöltött gödör fölött lehetett belépni.

A régész, az építész és a műemlékes számára számos szakmai problémát vetett fel ez a feltárás. Azzal elvben mindenki tisztában volt, hogy addig semmit nem szabad tervezni, illetve véglegesen szünni a terveken, amíg nem tudjuk, mi van a föld alatt. Munkát, időt, pénzt takarít meg a beruházó, ha a régészeti feltárás előtt csak laza tanulmánytervet készített. A kiviteli tervezés csak a feltárás után kezdődhet.

Elvben.

Itt azonban a terv a köztes fázisban készült, mert a tanulmánytervet már a pályázathoz kellett leadni. "Nagy tervezői nyitottság kell ahhoz – mondja *Weiler Árpád*, a KÖH irodavezetője –, hogy érvényre juttassuk azt az elvet, hogy ami előkerül, az lehetőleg meg is maradjon, s ez nem megy másképp, csak a tervező, kivitelező, régész következetes együttműködésével."

A cél az volt, hogy a világörökségi terület föld alatt rejtőzködő kincseit minél nagyobb szá-lékban tegyék hozzáférhetővé, megtekinthetővé.

A szándék megvolt, az idő meg rövid volt. Konszenzus csak nehezen alakult ki. Voltak viták, elsősorban a cella septichora kerületéről és a határvonalairól, mert az épület körvonala belevá-

gott néhány olyan emléke, amelyről el kellett dönteni, hogy belefoglalják-e a műemlék-együttesbe vagy sem. Mint például a XXIV-es sírkamrát, amely a védőépületnek az északkeleti sarkában került elő, úgy, hogy a tervezett vonal átlósan kettévágta volna ezt a sírkamrát. Abban egyetértett a régész, a tervező és a műemlékvédelmi szakember is, hogy a sírkamra fölfalozásáról szó sem lehet. Akkor viszont a védőépület falát kell kijebbi vinni a tervezőnek, hogy ez is bekerülhessen a bemutatótérbe. De ha beljebb hozzák a falat, akkor kimarad a mostani helyreállításból. Végül ez az utóbbi döntés született.

Feltárás közben a cella septicora

Foto: Papp Zoltán

EGYSÉGES MŰEMLEKI TÉR

A másik kritikus pont a délkeleti sarok volt, ahol váratlanul egy középkori védőmű rendszer, egy külső árok és egy kőfal került elő, és becsatlakozott a Barbakánhoz. A fal tíz centiméterre volt a felszín alatt, közvetlenül a cella septicora mellett. A tervet erősen csökkenteni kellett, s végül átalakítani. Visy professzor szerint a feltárt és helyreállított cella septicora nem lesz körbejárható, mert ezzel, "ha kívülről láthatóvá tennénk a falat, meghamisítanánk az eredeti állapotot. A vita eldőlt: a látogatók csak délen s északon mozoghatnak a hétkaréjos kápolna mellett. Ott készült egy olyan téglafal a cella septicora falain kívül, a közönség által látható oldalon, amelyen földimitáció is lesz.

A bemutató területen, amely a római emlékek, az ókeresztény temető miatt lett világörökségi helyszín, a kora középkori emlékekkel együtt lesz egységes műemléki tér. A szakember számára az az izgalmas, hogy a különböző korok hogyan kapcsolódnak térben, szintben egymáshoz. "Ha ezt sikerül hitelesen láttatni – mondja Visy Zsolt –, világossá válik, hogy milyen szerepe van a püspökség idehelyezésének Pécs kialakulásában. A cella septicora művelődéstörténetünkben betöltött jelentősége, értéke egyediségében s abban van, hogy ilyen koncentrációban sehol a világon nincs ennyi római-kori ókeresztény sír. Ha ennyire gazdag freskódíszes sírokat akarunk látni, Rómáig kell elmenni, másutt nem találunk ennyit. Ez a leggazdagabb példatára a 4. században születő és hatalomra jutó kereszténységnek."

A világörökség gazdája és gondozója a Sopianae/Örökség kht. *Ujvári Jenő*, igazgató hangsúlyozta, hogy a másfél milliárd forintos támogatással induló rekonstrukció mellett már a továbbfejlesztés gondolata is felmerült akkor, amikor 2000-ben Pécs megkapta a világörökség címet. "*Bachman Zoltánnal* együtt úgy véltük – mondja Ujvári Jenő –, hogy ez lenne a kiindulópont, s ezzel kötnénk össze a közelben lévő, s már feltárt emlékhelyeket. Alighogy elkezdődött a munka, mintegy húsz méterre attól a helytől, feltártuk a XIX-es sírkamra, s utána még több lelet is előkerült. A cella septicora bemutatását ezekkel összekapcsolva képeltük el."

FULL SERVICE

A kápolna volt a központi hely, a pályázat és az elfogadott program azonban ennél sokkal nagyobb területet ölel föl, hiszen a támogatást az un. *turisztikai vonzerő fejlesztése* érdekében kapta meg a város. Ezért döntöttek úgy, hogy mindazokat a helyeket, amelyek erre a célra alkalmasak, át kellett építeni, illetve meg kell építeni.

Gonda Tibor alpolgármester szerint ez a cél csak úgy teljesíthető, ha Pécs feltárja, rendbe hozza, s bemutatja minden feltárást s rendbe hozható értékét. Középpontban az üveggel fedett interpretációs központtá kialakított, földalatti fogadóterű cella septicorával.

Ezzel egyidőben azonban felújítják az Ókeresztény Mauzóleumot s a korábban már feltárt sírokat és védőépületeket az Apáca utcában. Elkészül a Janus Pannonius utcában a Felsőstétér. Az örökséggel kapcsolatos ismeretterjesztés otthona s turisztikai központ lesz a Civil Közösségek Háza. A hozzávezető kertből különböző korokat idéző gyönyörű kertet varázoltak. A 15 m²-t felölelő területen 13 ezer fűcskát és cserjét is ültetnek el. A pécsi közterek felújításával együtt ez

is szerves része lesz az Európa Kulturális Fővárosa projectnek, akárcsak a Zsolnay gyárban kialakítandó kulturális negyed, a hangversenyterem és konferenciaközpont, valamint a nagy könyvtár és kiállító terem megépítése. (De ez már a 31 milliárdos projekt s egy másik történet.)

Amikor a KÖH pécsi irodája jóváhagyásra megkapta a helyreállítás koncepcióját, még mindig nem történt régészeti feltárás. A pályázat egyfordulós volt, ami annyit jelentett, hogy kockázatot is vállalva, ebbe szorítják bele a tervezést és a kivitelezési munkákat. A Hivatalnak véleményeznie kellett a dokumentációt, de akkor már érvényben volt a szerződés a tervezővel, s nem lehetett felvetni utólag, hogy most kezdjük el a régészeti kutatást, s annak függvényében pályáztassunk újra – mondja *Weiler Árpád* irodavezető. Együtt kellett élni a folyamattal, hogy adott volt a határidő és a cél is. Így kerültünk abba a helyzetbe, hogy folyamatos tervtanácsokon keresztül kristályosodott ki a probléma, hogy az ásató régész folyamatosan találni fog olyan falemlekeket, amelyek megtartásához – már csak szakmai tisztessége okán is – ragaszkodni fog.

FOLYAMATOS KOMPROMISSZUMOK

Az egyik legnagyobb gond az lett, amikor világossá vált, hogy a cella septicora részben a káptalani Levéltár alá nyúlik, nem maradt fenn ugyanis olyan kutatási anyag, mely alapján eleve betervezhetnék volna ezeket a falemlekeket. A cella septicora 1938-40-ben statikai okok miatt hozzáférhetetlen bejárati része végre előkerült, sikerült feltárni a másfél méteres szintkülönbséget áthidaló, földbe vágott, külső lépcsősort a középkori várfal alatt és mindkét oldalán. Mint az épület elválaszthatatlan eleme, e föltárt és megőrzött lépcsősor bemutatása az épület értelmezését, az egykori környezetbe való illeszkedésének az érzékeltetését szolgálja követelmény.

Az első akadályt a közművek kiváltása jelentette. Amikor végre megtalálták a helyét a kanonoki lakóház déli járdája alatt, rögtön találtak egy három méter hosszú és nyolcvan centi magasságú főfalat, amire a régészek és műemlékes szakemberek azt mondták, hogy meg kell tartani. Ez viszont azzal járt volna, hogy az összes közmű nyomvonalát egyenként átemelővel kellett volna ellátni, miközben a közmű átemelő berendezéseket beépítik ebbe a kőfalba, a fal magától összeomlik. Végül elbontották. Tudták, hogy ebből még nagyobb baj is lehet. Mint ahogy lett is.

Mikorra az egész anyag a tervezők fejében összeállt, világossá vált az is, hogy olyan értékű és mennyiségű középkori emlékananyag épült a septicorára meg a Levéltár fala mögötti pincerendszerbe, hogy annak megtartása mindenképpen indokolt. Ez a folyamatos küzdelem egy régészeti, építészeti, műemléki és hivatali határidőkkel való küzdelemmé vált. "Megtartottuk, ami meg lehetett tartani, de elengedtük, amit már nem tudtunk védeni" – teszi hozzá. A kiviteli terv után jóváhagyása után folyamatosan haladt a feltárás. De az építészeti tervet is folyamatosan módosítani kellett, hogy befogadja az újabb és újabb napvilágra került leleteket. "Mindenkinek hasznára vált ez a folyamat, mert így teljes egészében bemutatathóvá vált a Levéltár mögötti fal, s olyan közeledési rendszereket sikerült kialakítani, amely maximálisan megtartotta, amit az eredeti állapot-

ből megtartani lehetett."

A legkritikusabb rész a délkeleti sarokban volt, ahol egy, a septichora korából való érintetlen földtömeg borul a septichora délkeleti falának. Itt, pannon homokban egy római sír is található. A kérdés az volt: mi legyen ezzel a földdel? Elvigyék-e, akkor az eredeti elképzelés szerint körbe járhatóvá válik a septichora, vagy hagyják ott, mert úgy hiteles. (Egy föld alatti sírkamrát a maga idejében sem lehetett körbe járni.) Igen ám, de csak egy része volt földben. Ez ellentmondott annak a gépészeti elképzelésnek, hogy lehet szabadon hagyni, klimatizálni, emberi tartózkodásra alkalmassá tenni... Ennek ellenére a délkeleti földtömeg megmaradt, nem bontották el, ebben fekszik egy várfal-szakasz. A másik karéj, a 360 fokból legalább 80 fokban megtartja azt a rárétegződést, amely ugyan körbejárhatóvá teszi, de mégis földburokkal veszi körbe ezt a falat. Ha a nyugat-európai gyakorlatnak megfelelően jártak volna el, akkor alászigetelték volna az egész építményt, mintegy ellebegtetve a talaj-környezetétől, úgy klimatizálták volna. Ez azonban szakszerűtlen. Ezért most csak a belső falnak lesz fóliaszigetelése, ami leterhelő réteggként kavics szemszerkezetű kőzúzalékot kap, s erre jön egy tűzihorganyzott járórács. "Műemlékesként azt tudom mondani, hogy vállalom ezt a helyzetet – teszi hozzá Weiler Árpád.

Az igazi vita végül már csak egy-két kérdésre koncentrált. Az egyik például az üveg-etető fölemelése volt, ami megakadályozta volna a gépkocsi közlekedését. Aztán a középkori fal visszabontása és több más problematikus kérdés egyeztetése után ésszerű megoldások születtek. Talajszintbe, a cella septichora fölé került, Közép-Európa legnagyobb járható üvegfelülete, s a középkori falat sem bontották el.

AZ ÉPÍTÉSZ ÉS A BERUHÁZÓ GONDJAI

Nehéz is volt meg egyszerű is, összegezte a decemberi bemutatót követően *Bachman Zoltán* építész, aki évtizedek óta dolgozik a téren, s az első legújabb kori feltárások építész munkái is az ő nevéhez köthetők.

Fotó: Nagy Zoltán

Visy Zoltán a régészeti feltárásról beszél

A helyreállított sírkamrák fölött és között kialakított új tűzihorganyzott járószintről nézünk le az elegáns arányait innen jól megmutató kápolnára. "A másfél milliárdot, amit erre a munkára kapunk, akár égi ajándéknak is felfoghatjuk, mert ki tudja, a városnak vagy a kulturális kormányzatnak mikor lett volna erre pénze" – mondja. A decemberi átadási ünnepségen már mosolyogva sorolja a gondokat, a pályázatával együtt járó utófinanszírozás nehézségeit, a régészeti feltárással párhuzamosan futó tervezést és építést, s a legnagyobb veszélyt, a határidő be nem tartását, ami a másfél milliárd sorsát pecsételte volna meg. Az építész ma úgy látja, hogy sikerült ésszerű kompromisszumokat kötni közművelődés, a város érdekében.

Mindjárt az elején nehéz pillanatok vártak a beruházóra, *dr. Kukai Tiborra*, mert a szerződés aláírásakor még "kiérleletlenek voltak a viszonyok", s még nem kaphattak előleget. "Sokkal több leletet tártak fel, mint amire számítottunk – mondja –, ezért pénzeket kellett átcsoportosítani. Ezt a ROP szabályai csak akkor teszik lehetővé, ha egy munka hatósági szempontból másutt lehetetlenné válik." Ezt a pénzt végül a Civil Közösségének barokk épületén "nyerték meg".

A tetőtér beépítést ugyanis a hatóság nem engedélyezte. Az ott felszabaduló százmilliós nagyságrendű pénzt átcsoportosíthatták a septichora ásatainak többletkiadásaira. Költségnövekedéssel járt a Levéltár aláfalazása, a 6-8 méter mély betonozás. Ezt a többletköltséget is sikerült átcsoportosítaniuk. A fölötté repedező barokk épület állagát is rendezni kellett. A többletásatás, a megtalált rengeteg lelet, a középkori várfal bemutatása sem volt része az eredeti programnak, de a régészek szerették volna ezeket is bemutatni. Végül – igaz, hogy "csiszre", de belefértetek az időbe...

A munkát műemléki szempontból felügyelő pécsi irodának azonban vannak még észrevételei. Weiler Árpád levelet tesz elem. *Goldfinger Zita és Hajdú Árpád* 14 pontban foglalta össze a kivitelezési hiányosságokat. Van jócskán pótolni és kijavítani való a septichora első karéjának végleges alátámasztására vonatkozó statikus terv hiányától, a külső fal örökségvédelmi szempontból szükséges védelmének, a galéria szintre visszahelyezendő sír elhelyezésén át az Apáca utcai római tömegsír visszatöltéséig több minden. A műemlékegyüttes azonban a pótlások és javítások után már csak a berendezésre és a megígért húsvéti megnyitóra vár. ■

Fotó: Papp Zoltán

Átadásra várva. A helyreállított cella septichora

Az Örökség 2006. októberi számában vitára ösztönző írás jelent *Arnóth Ádám* tollából, a nyírbátori kastély helyreállításáról, a novemberi számban pedig az épület régész-kutatója: *Virágos Gábor* folytatta a vitát. Örömmel olvastam ezeket az írásokat, mert egy olyan műemléki helyreállításra irányították rá a szakma figyelmét, amely mérföldkövet jelent a magyar műemlékvédelem történetében, és ezért megvitatása messze túlmutat a konkrét emlék jelentőségén.

BUZÁS GERGELY

A NYÍRBÁTORI RENESZÁNSZ KASTÉLY HELYREÁLLÍTÁSÁRÓL

Arnóth Ádám írásában a leginkább címe lepottorított meg, amely a magyar építészettörténet egyik legjelentősebb emlékét "bizarr, műemlékszerű építménynek" titulálja. Az a megnevezés sértő szándéka ellenére sokkal inkább szerzőjének fogalmi zavarára világít rá. Egy épület ugyanis műemlékké történetisége miatt válik, és nem a műemléki helyreállítás milyensége teszi azzá, így a helyreállítás erényei vagy hibái nem befolyásolják egy épület műemlék mivoltát, legfeljebb kiemelhetik, vagy rongálhatják értékeit.

Maga az írás tartalma viszont szomorúsággal töltött el. Elkéserítő látni, hogy miközben az örökségvédelem számos képviselője heroikus harcot vív, hogy megmentse pusztuló értékeinket, éppen a műemlékvédelem egy hivatalos képviselője van felháborodva akkor, amikor ünnepelni lenne okunk, mert megmenekült és méltó helyére került egy érték, köszönhetően annak, hogy egy város, egy ország, sőt az egész Európai Unió áldozatokat vállalt érte.

De mi lehet ennek a felháborodásnak a valódi oka? Talán az eredeti értékek pusztulása iránt érzett sajnálat? Aligha, hiszen mint a Virágos Gábor által közölt adatokból láthatjuk a kritika szerzője nem igazán volt tisztában ezekkel a történeti értékekkel, mint ahogy azt sem tudta, hogy ezeket a helyreállítás nem

elpusztította, hanem megőrizte. Talán a megvalósult rekonstrukció tudományos megvitatását hiányolta? Ez sem lehet felháborodásának igazi oka, hiszen a tudományos vitára bőven volt idő és mód. Az épület kutatója és tervezője: *Szekér György* elméleti rekonstrukciós elképzeléseit már 15 éve, 1991-ben publikálta. Erre válasz is érkezett *Feld István* tollából, amelyet *Szekér György* hasznosított is a helyreállításhoz. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne lennének a rekonstrukciónak további vitatható kérdései. Bizonyos részletekben maga *Szekér György* is többféle rekonstrukciós variációt készített, és néhány kérdésben még más megoldások is lehetségesek. Ezek azonban közvetlenül valóban csak a részletekre vonatkoznak, illetve azon jelentősebb építészeti részletek esetében, amelyeket szintén befolyásolnak és bizonytalanná tesznek – mint a tetőforma, vagy a földszinti födémelek egy része – az építészek a magyar műemlékvédelem szokásos eszközeivel élve (lebegtetett tető, lécekkel jelzett boltozati forma) érzékeltették is ezeket a bizonytalanságokat. Az épületet és a rendelkezésre álló kőfaragvány-anyagot alaposan áttanulmányozva állíthatom, hogy a megépült rekonstrukció megalapozott tudományos kutatásokra és jelentős adatokra támaszkodik, így alapvető vonásaiban helyesnek tekinthető.

A nyírbátori kastély egy lehetséges elméleti rekonstrukciós variációja

A helyreállított nyírbátori reneszánsz kastély

Úgy tűnik a nyírbátori helyreállítás kritikusának felháborodását leginkább a *műemléki tervtanács elmaradása* okozhatta. Valóban a tervtanács feladata lenne számos olyan kutatási, tervezési és kivitelezési kérdés megvitatása, amelynek eldöntése és megindoklása elsősorban a kutató, a tervező, a kivitelező, a megrendelő és az illetékes műemléki felügyelő feladata és felelőssége, de az ő munkájukat a legjobb megoldások megtalálásában segíthetné más szakemberek véleményének meghallgatása. Sajnálatos módon azonban a tapasztalatok azt mondatják velem, hogy a műemléki tervtanács jelenlegi állapotában

erre a feladatra alkalmatlan lett volna, és erre többek között az Arnóth által felsorolt példák is rávilágítanak: *Sárospatakon* a tervtanács akadályozta meg a Vörös-torony számos történeti forrással igazolt és formailag is jól ismert tetőszerkezetének helyreállítását, ami az épület beázásához vezetett. *Esztergomban* a tervtanácsok hagyták jóvá a középkori vár helyén egy olyan múzeumépület tervét, amely középkori részletet bontott el az épületből, hozzájárult a palotakápolna freskóinak beázásához, a múzeum középpontjába pedig a rekonstruálható középkori nagyterem helyett egy kibelezett barokk kaszárnya posztmodern

átfogalmazású műromát helyezte, ugyanakkor a múzeum alapvető funkciójának: a műtárgyak megőrzésének és bemutatásának sem tud kellő teret biztosítani. *Fertődön* a tervtanács nem volt képes érvényre juttatni a kutatók és tervező alaposan alátámasztott helyreállítási tervét a kastély eredeti színezésének visszaállításáról, a szombathelyi *Iseumban* azonban képes volt megakadályozni egy, a régészeti és építészettörténeti szakma legjobb szakértői által előkészített rekonstrukciós terv megvalósulását. Hogy mindez hogyan történhetett? Erre számomra egy olyan tervtanács világított rá, amely az Arnóth által szintén pozitív példaként említett szászvári középkori kastélyról szólt. A magabiztos véleményt formáló tervtanács tagok nagy része nem csak az adott műemlékkel és környezetével nem volt tisztában, de a műemlékvédelem alapvető szabályaival és gyakorlatával sem. Mindezt még inkább súlyosbította a tervtanács lefolyásának kaotikussága: nem volt szavazás a terv elfogadásáról, így az sem volt meghatározva, hogy a jelenlévők közül ki rendelkezik szavazati és ki csak véleménynyilvánítási joggal. Ennek következtében az adott problémát közelről ismerő kutatók, tervezők, felkért szakértők és a kezelő képviselőjének véleménye meg sem jelent a tervtanács levezető elnöke által megfogalmazott határozatban, amely az elhangzott sokféle vélemény helyett csak egyetlen egyet: a tervtanács le-

vezetőjének magánvéleményét tükrözte. Az ilyen, testületi döntés álcája mögé bújó, a kellő ismereteket nélkülöző, megalapozatlan és felelőtlen magánvélemények ugyanakkor óriási károkat tehetnek. Szászvár esetében például sikerült az évtizedek óta a falu közepén lassan romhalmazzá váló épület helyreállítását újabb évekre vagy évtizedekre megakadályozni, siettetve ezzel az egyedülálló jelentőségű középkori kastély pusztulását. Egy ilyen tervtanács Nyírbátorban is hasonló eredményre vezetett volna. A romos, elhagyott épület már az összedőlés határán állt, szégyenfoltként magasodott a sok látogatót vonzó későgótikus református templom tőszomszédságában, ugyanakkor műemlék mivoltával a magyar műemlékvédelem szégyene és tehetetlenségének megtestesítője volt.

Ennek az épületnek a megmentése és rekonstruálása a mai magyar műemlékvédelem büszkesége kell, hogy legyen. Bizonyíték arra, hogy a műemlékvédelem nem csak akadékoskodni tud – mint ahogy ezt sokan érzékelik –, hanem új értékeket is képes létrehozni, azáltal, hogy megőrzi a történelmi épületek maradványait és az egész társadalom számára érthető módon megjeleníti azoknak a tudományos kutatásoknak az eredményeit, amelyek feltárják előttünk múltunkat. ■

A fotókat a szerző készítette.

Az előző évhez hasonlóan 2006-ban is sikeres időszakot zárt a Hivatal műtárgyfelügyelete. A hivatalon belüli hosszas szervezeti "helykeresés" eredményeként 2004. végén megalapított Műtárgyfelügyeleti Irodát a következő évben sikerült a megfelelő pályára állítani, s ezt – a visszajelzésekből is igazolt – helyes irányt megtartva, most is jó eredményeket tudtak elérni.

DR. BUZINKAY PÉTER

A MŰTÁRGYFELÜGYELETI IRODA 2006. ÉVI MUNKÁJA

A folyamatos napi *batósági* és *hivatali ügyeink* (védetté nyilvánítás, megszüntetés, állami elővásárlás, kiviteli engedélyezés, felügyelet-szemlék stb.) 2006-ban is növekvő számokat és munkát mutatnak, az előző évhez képest 30 %-kal több ügyet iktattunk. Ezt a munkát igyekeztünk a korábbi tapasztalatok nyomán magasabb színvonalon, szak- és jogszérűbben végezni, aminek jó tükrre volt, hogy tavaly év végén a Legfőbb Ügyész-ség által lefolytatott vizsgálat néhány kisebb formai hibán túl nem talált komoly kifogásolni valót.

A napi munkában a határidők folyamatos megtartása mellett a legnagyobb eredményének tartjuk, hogy a *műtárgyfelügyeleti tevékenységet az ügyfeleink* közé tartozó műtárgytulajdonosok és műkereskedők és más intézmények (közgyűjtemények, rendőrség, vámszervek stb.) is *jobbán megismerték és megértették*. A legkülönbözőbb helyeken (nyomtatott és elektronikus sajtó, kiállítások, rendezvények) történő véleménynyilvánítás, akár mellette, akár ellene szólt, mind a védettség ügyét érintette, felhívva a figyelmet a hatályos szabályokra, munkánkra és ránk is.

A kialakult gyakorlatnak megfelelően 2006-ban is folytattuk a napi ügyeinken túli *szemle*helyszínek látogatását. Ezek száma az év végére elérte a 140-et. Így korábbi évtizedek során felhalmozódott elmaradásokat is tudtunk pótolni, továb-

bi védett műtárgyakkal, tulajdonosokkal kerülve így személyes kapcsolatba. Az elének kerülő új ügyekben természetes módon minden esetben (így az árveréseken is) tartottunk helyszíni szemlét. Helyszíni jelenlétünk mellett igyekeztünk – munkánkat támogatandó – kihasználni a sajtó minden ágának és a más rendezvények nyilvánosságát is. Természetesen ezt segítették – az internetes honlapunkon megjelenített és folyamatosan frissített adatokon túl – az év során teljessé váló nyomtatott *tájékoztató anyagaink* is. Először ugyanis (még 2004-ben) a jogi szabályozásról látott napvilágot egy részletesebb tájékoztató füzetünk (*Műkincsem van – mit tegyek, mit tehetek?*), 2005-ben ezt kiegészítve a műtárgyvásárlás és műkereskedés nemzetközi etikai szabályait tettük magyarul közzé, majd közreműködésünkkel a műtárgyak megőrzésére, kezelésére vonatkozó restaurátori tanácsokat összefoglaló vaskosabb kötet következett (*Útmutató épített és tárgyi örökségünk megővéséhez*). 2006-ra maradt végül a műtárgyak biztonságáról és az azokkal kapcsolatos jogeltes tevékenységekről szóló tanulmány és tájékoztató kiadása (*Alvilágot járt műkincseink - válogatás 15 év felderített bűneseteiből* címen). A novemberben megrendezett XIII. Antik Enteriőr régiség és műtárgy kiállításról és vásárról ezúttal sem maradhattunk távol, hiszen itt minden alkalommal megfordul ügyfelkörünk jelentős része. Most a jelenlétnek egy sajátos formáját választottuk: a kiállítás előterében jól látható helyen egy tájékoztató falat kértünk, ahol kivétíton újonnan védetté nyilvánított műtárgyak fényképeivel váltakozva figyelemfelkeltő kérdéseket tettünk fel, alattuk kihelyezve a szabadon elvehető szóróanyagainkkal.

Megítélésünk szerint az év távlati szempontból nézve is legfontosabb eredménye a *Kulturális Javak Bizottságának* (KJB) létrehozása volt. A májusban megalakult tanácsadó testület hét szavazati joggal is bíró tagból áll: képviselve a tudomány (MTA), a közgyűjtemények (Magyar Nemzeti Múzeum, Magyar Nemzeti Galéria, Szépművészeti Múzeum, Országos Széchényi Könyvtár, Magyar Országos Levéltár) és a műkereskedelem (Magyar Műtárgy- és Régiségkereskedők Országos Szövetsége) véleményét. A KJB minden egyes új védés ügyét megtárgyalta, s az év során megtartott hét ülésén

J. B. Jacques Augustin: Mme de Richemont és gyermeke képmása

általában (a műkereskedelmi szakma képviselőjét is beleértve!) egyhangúlag foglalt állást a védettség mellett (vagy éppen ellene). E munka nyomán az érintett felek is részesei lettek a döntéshozatalnak, betekintést kaphattak a védés ügyeibe, ezáltal is közelítve az állásponthoz a "konszenzusos védés", a szélesebb egyetértésen alapuló közös védési stratégia felé. A KJB munkája nyomán a Műtárgyfelügyeleti Iroda a védetté nyilvánításról magas szakmai és tudományos színvonalon, egységesebb szempontok alapján hozhatott döntést.

A védett műtárgyak adás-vétele esetén érvényesíthető *állami elővásárlási* jog révén 2006-ban 14 alkalommal, kilenc múzeum és könyvtár gyűjteménye részére 25 egyedileg védett műtárgyat és három védett gyűjteményt, illetve tárgyegyüttest tudtunk megszerezni. Ez a gyakorlatban (a maradványképzési kötelezettség miatt) az előző (2005.) évi keret felhasználását jelentette, összesen 10 millió Ft értékben.

A műtárgyfelügyeleti munkánk legfiatalabb területén, a *kulturális javakkal kapcsolatos jogellenes tevékenységek elleni küzdelemben* szintén jelentős eredményeket könyvelhetünk el. 2006. március 22-én megnyílt a KÖH kiállítóhelyén, az Örökség Galériában a három érintett hatóság, az ORFK, a VPOP és a KÖH közös rendezésében az *(A)lvilágot járt műkincseink – válogatás 15 év felderített bűneseteiből* című, több száz lopott, illetve csempészt, majd pedig sikeresen megtalált műtárgyat is bemutató kiállítás. A megnyitó alkalmából pedig a három érintett hatóság vezetője a munka összehangolása és továbbfejlesztése érdekében egy – nemzetközileg is ritkaság számba menő – háromoldalú együttműködési megállapodást írt alá. November végén pedig a Kriminálexpo 2006 keretén belül nemzetközi konferenciát rendeztünk az ORFK-val együttműködve, amelyen az állami hatóságok mellett a civil és az üzleti élet szereplői is bemutatkozhattak, teljes képet adva hazai helyzetéről műkincseink, örökségünk veszélyeztetettségét és biztonságát illetően. A konferenciát három állam előadó tette különösen érdekessé, bemutatva többek között a francia műkincsendőrség híres lopott műtárgy nyilvántartó és kereső számítógépes rendszerét (Treima 2), melynek éppen a hazai átvételén dolgoznak az érintett hatóságok. A KÖH e különös, a bűnüldözési szakmával határos területen végzett, elsősorban tájékoztató munkája nyomán (lopott műtárgyak adatbázisát vezetjük, ebből folyamatosan, esetenként is tájékoztatást nyújtunk) az elmúlt két-három év komoly erőfeszítései gyümölcseként már megtalált műtárgyakról is számot adhatunk. Sőt – visszajelzésekből tudjuk, hogy – adatbázisunkat, és a hozzá kapcsolódó adatküldő szolgáltatásunkat mind többen használják, még maguk az eljáró rendőri szervek is. Tavalay is folytatódott az egyetemi hallgatók *képzése*: pesti és vidéki művészettörténész, muzeológus és joghall-

Ferenczy Károly: Nyári est

gatók kaphattak betekintést a műtárgyak védelmébe. A már lassan három éve megkezdett vám- és pénzügyőrségi képzéseket is folytatva, idén a KÖH és az ORFK közös szervezésében a megyei rendőrkapitányságok kijelölt nyomozói is "műkincses" oktatásban részesülhettek. Újabb területek felé nyitottunk, amikor műemlékes kollégáinkkal és külső szakemberekkel is összefogva a katolikus és református papok és lelkészek számára szervezett külön kétnapos képzésekre is bekapcsolódhattunk.

A szűkebb szakmai kapcsolataink építése terén a már 2004-ben megkezdett, szakértőként velünk együttműködő *közgyűjteményekkel folytatott egyeztetés* sorozatot kell kiemelni: ez évben négy országos közgyűjteményt és egy megyei múzeumot (Miskolc) kerestünk fel. Ezek során a napi munkakapcsolat kérdéseit tekintettük át, kiegészítve ezt – továbbképzés céljából – az adott gyűjteményekben történő kiállítási szakvezetéssel vagy raktárlátogatással.

Az *európai* intézményekkel és testvérhivatalokkal kialakult jó *kapcsolataink* eredményeként részt vehettünk az Europol műkincsvédelmi munkacsoportjának soros hágai ülésén, sőt ugyane témában (a kulturális javakkal kapcsolatos bűnözés elleni küzdelemben) két EU-s pályázatban is jelentős szerepet kaptunk. Ezek közül az egyik ugyan 2006-ban sajnos nem nyerte el az EU támogatását (ez 2007-ben talán sikerülhet...), a másik pályázatot pedig még nem bíralták el. (Ez utóbbi célja: Románia, mint új EU-tagállam műtárgyak védelmével kapcsolatos tevékenységeinek fejlesztése: Németország vezetése alatt holland és magyar partnerség mellett.)

Eredményeink mellett meg kell említeni, hogy a *korábban* meglehetősen nagy számban, nem szakmai vagy már elavult szempontok alapján *védetté nyilvánított műtárgydokumentáció* sorsát továbbra sem tudtuk rendezni. Reméljük, idén e téren is előreléphetünk, amennyiben a magyar képzőművészeti állomány szakmailag átválogatott részénél (mintegy 10 000 tárgynál!) megkezdhetjük a védettség alóli feloldást.

Kudarcként kell elkönyvelnünk az EU irányelv alapján a másik tagállamba jogellenesen átkerült kulturális javak visszaszolgáltatása terén tett első lépésünket. Egy kiemelkedően értékes régi magyar festményünket ugyanis még Budapesten védetté nyilvánítottuk, majd engedély nélkül az országból kivitték. Egy bécsi árverezőház 2005 tavaszi kínálatából – kérésünkre – átmenetileg ugyan hatósági zár alá vették, de mert a (magyar) ügyészség a büntetőeljárást a "társadalomra való veszélyességének csekély foka" miatt szinte jelképes büntetéssel zárta le; a festményt végül 2006 decemberében Bécsben mégis árverésre bocsáthatták. Úgy tűnik tehát, hogy az ügyben minden igyekezetünk kudarcot vallott, sem a kulturális, sem a rendőri, illetőleg igazságügyi együttműködés nemzetközi csatornáin nem sikerült elérni, hogy a kép hazakerüljön. Ennek ellenére reméljük, hogy a kép így sem veszett el számunkra véglegesen. (Az ügyészségek nem egy büntetőeljárásban kimondott hasonló döntései így csaknem teljes egészében ásták alá az adott ügyben a bűnüldöző szervekkel közösen végzett munkánkat...)

Jogszállás-módosítás terén sem sikerült ebben az évben számottevően előrelépni, a kiviteli engedélyezés egyszerűsítésére vonatkozó, általunk elkészített tervezetet a közgyűjtemények csak részben támogatták, így csupán csak néhány ponton jutottunk egyetértésre. ■

Az előző évek hagyományához híven a Hivatal műtárgyfelügyelete tavaly is jelen volt a műkereskedelem 2006. évi seregszemléjén, a november 23. és 26. között megrendezett "Antik enteriőr XIII. Magyarországi régiség kiállítás és vásár" rendezvényén.

A KÖH AZ IDEI ANTIK ENTERIŐRÖN

Az elmúlt évek keresései nyomán – úgy tűnik – most sikerült megtalálni azt a megjelenési formát, amely minden szempontból a legelőnyösebbnek mutatkozik. Míg ugyanis 2004-ben csak egy tájékoztató táblánk és a *Műkincsem van, mit tegyek, mit tebetek?* című tájékoztató füzetünkkel jelentünk meg, addig a 2005. évi kiállításon már egy teljes standot béreltünk, ahol a kiállítás négy napja alatt folyamatosan két-két munkatársunk állta az érdeklődők kérdéseit. A tapasztalatok azonban azt mutatták, hogy míg az első "kevés" volt, addig a második részvétel a kiváltott hatással, illetve az eredménnyel nem állt arányban. 2006-ban tehát a közéletet kerestük, hogy jelenlétünknek a költségigénye is kisebb legyen (bérleti díjunk a 2005. évnek 10 %-a volt, nem beszélve a munkatársak munkaidéjéről!), de ugyanakkor mégis jól látható legyen, s elérje a célközönséget is. E célra egy nagyobb méretű képernyőt állítottunk be, ahol egyszerűen megfogalmazott figyelemfelhívó kérdéseket tettünk fel (pl. *Tudta-e, hogy minden 50 évnél régebbi műtárgy csak a KÖH engedé-*

lyével vibetó ki az országból?; Tudta-e, hogy a lopott műtárgyakról a KÖH az Interneten is látható adatbázist vezet? stb.). A kérdések között – a színesség és a figyelemfelhívás érdekében – változtatva az idén végzett munkánk során védetté nyilvánított vagy más módon látóterünkbe került műtárgyak fényképeit vetítettük. A képernyő alatt a kérdésekre választ adó nyolcféle kiadványunk, szóróanyagunk sorakozott, melyekből a kihelyezett 150-150 példányt csaknem mind elvitték.

Az információs falunkat több visszajelzés alapján is sikeresnek értékelhetjük, reméljük, hogy az érintettekhez így eljuttatott tájékoztatás munkánk során is érezteti majd eredményeit.

A rendezvényen való megjelenésünket szolgálta az is, hogy idén a kiállítás katalógusában nem a tavalyi bemutatkozást ismételtük meg, hanem elsősorban a műkereskedők, műgyűjtők számára adtunk iránymutatást, hogy a műtárgyak megszerzésénél, értékesítésénél milyen jogi és etikai normákat kell szem előtt tartaniuk.

A megelőzés, az informatika és az együttműködés szerepe nemzeti kincseink védelmében

KONFERENCIA A KRIMINALEXPO 2006 RENDEZVÉNYÉN

A hazai közönség és a szakma előtt sem ismeretlen témát tűzték maguk elé a Kriminálexpo 2006 műkincsvédelmi konferenciájának szervezői. Sajnos az országos és a helyi sajtóban sem ritka az a híradás, amely jelentős festmények lopásáról, műzeumok, műemlék templomok és régészeti lelőhelyek kifosztásáról, vagy az országból ki- (vagy be)csempészett értékes műkincsekről szól. Az okozott kár eszmei, kulturális értelemben felbecsülhetetlen. Forintban kifejezve pedig esetenként a tíz vagy akár százmillió nagyságrendet is eléri.

Tavaly november 29-én a fenti címmel rendezte meg a KÖH (Műtárgyfelügyeleti Irodája) a rendőrséggel (Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztályával) együttműködve azt a konferenciát, ahol magyar és külföldi előadók foglalkoztak e fontos témával, különös figyelmet szentelve a műkincsek, a kulturális javak, a nemzeti kincs védelmének, és a bűnügyi, büntetőeljárás tapasztalatoknak, valamint a megelőzés kérdéseinek. A cél elsősorban az volt, hogy a témára felhívják az állami döntéshozók és a műtárgytulajdonosok figyelmét, bemutatva az érdekelt felek lehetőségeit, terveit, melyek az eredményesebb közös fellépést is szolgálják. A konferencia jelentőségét emelte, hogy ekkor már hónapok óta tárgyalások folytak a francia felekkel az általuk használt, nemzetközileg is elismert lopott műtárgynyilvántartó és kereső számítógépes rendszer (Treima 2) hazánkba történő átvételéről. A hazai érintett hatóságok (ORFK, VPOP, KÖH) idén márciusban kötött háromoldalú együttműködési megállapodása alapja annak a közös döntésnek, hogy a Treima 2 magyarországi honosítása a 2007. év folyamán megtörténhessen. A tárgyalások előrehaladtával az adatbázis már a szélesebb közönség számára is bemutatható volt, hiszen a francia helyzettől eltérően hazánkban az adatbázis – megfelelő részeinek – használata (Interneten keresztül) a teljes nyilvánosság számára is elérhető lesz.

Az egynapos konferencia délelőtti ülészaka az állami, hatósági tevékenységeket és eredményeket mutatta be, a hazai résztvevőket (VPOP, ORFK, KÖH, OKM Közgyűjteményi Főosztály) kiegészítve három francia előadással, melyek a Treima 2 "élesben" történő ismertetését, valamint a francia műzeumok biztonságát, vagyonvédelmét ölelték fel. A délutáni ülészaka a társadalmi és üzleti szereplőké volt: érintve a hazai nagy műzeumok és kiállítások jogi biztonságát (Szépművészeti Múzeum), az aukciósházak, műkereskedők, magángyűjtők szempontjait (*Kieselbach Tamás*), az igazságügyi szakértés témakörét (*Einspach Gábor*), valamint a történelmi egyházak, mint műtárgytulajdonosok sajátos területét (katolikus és református lekelezetek). A kép teljessége érdekében lehetőséget kellett teremteni a biztosítói terület eszközei számára is (Allianz Hungária Biztosító Zrt.), továbbá a vagyonvédelmi szakterület üzleti képviselőinek is (B-Consulting Kft, Persecutor Vagyonvédelmi Kft.).

A konferencián mintegy 80-100 fő vett részt, s ezt a visszajelzések alapján eredményesnek és hasznosnak kell tartanunk. Reményeink szerint a konferencia hozzájárul ahhoz, hogy az érintettekben tudatosuljon a téma jelentősége, és ennek megfelelően a tennivalók is. Bízunk abban, hogy még az idén már élőben is megismerkedhet a közönség a Treima 2 program magyar változatával.

Az oldalt Buzinkay Péter állította össze.

MEGKERÜLT EGY ELLOPOTT VASZARY-FESTMÉNY!

A Vaszary életművében fontos helyet elfoglaló "Beszélgetők" című művet a festő 1907-ben festette. Az alkotást 2003. februárjában tulajdonították el ismeretlen tettesek a Kuny Domokos Múzeum gyűjteményéből. A nyomozás nem vezetett eredményre, ám a napokban *Törő István*, a Mű-Terem Galéria tulajdonosa telefonon értesítette a múzeumot, hogy az eltűnt festmény valószínűleg megkerült.

Az Art Magazin 2006-os 4. számában *Plesznivy Edit* művészettörténész a Magyar Nemzeti Galéria tervezett kiállítása kapcsán felhívást közölt *Vaszary János lappangó képei* címmel. Egy magát megnevezni nem kívánó neves műgyűjtő ezt olvasva döbbsen rá, hogy a tulajdonában lévő Vaszary-festmény a leírás alapján kísértetiesen megegyezik az ellopottként jelzett műtárgyával.

Fotót a leíráshoz nem csatoltak, ezért a közvetítésre felkért Mű-Terem Galéria a múzeum munkatársaival közösen azonosította a festményt.

A gyűjtő nemes gesztusának köszönhetően a festményt november 28-án, kedden a Mű-Terem Galériában (V. kerület, Falk Miksa utca 30.) adták át a tulajdonosnak, a múzeumnak.

Vaszary János alkotása december 13-tól megtekinthető a Kuny Domokos Megyei Múzeumban (Tata, Vármúzeum).

Nápolytól körülbelül 90 km-re, a campaniai Paestumban idén 9. alkalommal rendezték meg a Borsa mediterranea del turismo archeologico konferenciát és kiállítást, Olaszország (Milano után) második legnagyobb turisztikai találkozóját. Paestum, vagy görög nevén Poseidonia az UNESCO világörökség része, híres kiváló állapotban megőrzött dór templomairól, habár eredeti kiterjedésének kizárólag egy töredékét, az ókori város templomait és középületeit sikerült eddig feltárni.

PAPP TÍMEA

RÉGÉSZETI TURISZTIKAI TALÁLKOZÓ PAESTUMBAN

Az Ariston szálló közel 15.000 négyzetméteres kiállítási- és konferenciaközpontjában november 16-19. között rendezték meg az eseményt, melynek nevében ugyan a mediterrán térség régészeti értékeinek bemutatása szerepel, de az elmúlt évek során kialakult gyakorlat azt mutatja, hogy minden, a kiállításon magát bemutatni kívánó ország és intézmény jelentkezését elfogadják, sőt erősen támogatják. Ezért lehetséges, hogy például az Arab Emírátsok, Guatemala, Azerbajdzsán és Honduras is képviseltette magát a találkozón.

Meghívást kapott a részvételre az ICCROM (International Centre for the Study of the

temaként jelent meg a régészet és a high-tech, az internet kapcsolata, az e-art fogalma. A legnagyobb újtás az úgynevezett virtuális régészet bemutatása volt, mely a virtuális valóságot, a számítógépes grafikát használja fel a kulturális javak szemléletesebb bemutatásának céljára. Olaszországban már működik is egy szervezet (Associazione Virtual Heritage Network Italy), mely az ország virtuális "örökséghálózatával" foglalkozik.

Szintén súlyponti téma volt a kulturális örökség és annak idegenforgalmi értékékként való elismerése, főleg az UNESCO világörökségi helyszínek tekintetében. Ennek széleskörű terjesztése érdekében nagy hangsúlyt fektettek a hatalmas számban a kiállításra érkező diákok, fiatalok információval való ellátására, számos stand kínált számukra különböző egyetemi és kiegészítő képzéseket. Az előadások tematikájában is szerepet kapott az oktatási terület fejlesztése; a magasabb szintű szakképzés és az újabb technológiák beillesztése a képzésbe. Az oktatás legfontosabb feladatának a kulturális turizmus fontosságának elismerését és annak fejlesztését tartják, ezért létre is hoztak egy újfajta képzést, mely kifejezetten kulturális turisztikai ügyintézők oktatására szakosodott.

Magyarországot képviselve, kiállítóként a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal második alkalommal vett részt a találkozón a Budapesti Történeti Múzeum Aquincumi Múzeumával közös standon. A részvételhez szükséges anyagi forrásokat egy a Nemzeti Kulturális Alap által kiírt nyertes pályázat biztosította számukra. Római kori és ókeresztény emlékekről készült poszterekkel, műtárgymásolatokkal, örökségvédelmi puzzle-lel, számos idegennyelvű szakmai kiadvánnyal és a Turizmus Zrt. olasz nyelvű információs anyagának teljes kínálatával vártuk a hazánk iránt érdeklődőket. Állandóként hárman vettünk részt a munkában. A Múzeum részéről *Budai-Balogh Tibor* régész és *Csaplárné Csépanyi Andrea* művelődésszervező. Magyarországi régészeti lelőhelyeire, turisztikai értékeire sokan voltak kíváncsiak, a legtöbben mégis Budapest iránt érdeklődtek. A szakma képviselőivel érdekes beszélgetések alakultak ki a műtárgymásolatok és a bemutatott könyvanyag kapcsán, a régészet témakörében számos helyi televízió készített riportot velünk. ■

A magyar kiállítóhely Paestumban

Preservation and Restoration of Cultural Property) intézménye is. A kormányok közötti szervezetként működő központ most, Paestumban ünnepelte megalakulásának 50. évfordulóját; létrehozásáról 1956-ban, az Új-Delhiben tartott UNESCO-konferencián született döntés. Angelo Villani, Salerno tartományi vezetője üdvözölte az ICCROM jelenlétét a kiállításon, mely véleménye szerint szintén kiváló bizonyítékként szolgál arra, hogy a találkozó ténylegesen nemzetközi szinten funkcionál.

Az idei hivatalos vendég Görögország volt, s mint kiemelt ország ők kapták meg a kiállítási terület erre a célra fenntartott standját, a másik – talán még ennél is nagyobb méretű – stand minden évben az olasz minisztérium, a *Ministero per i beni e le attività culturali* kiállítóhelye. A konferencia egyik kiemelt témaköre is Görögországgal kapcsolatos volt, az első nap teljes délutáni szekcióját az ókori görög és itáliai történelem összefonódásának és az ezzel kapcsolatos modern kutatásoknak szentelték.

A kiállítás fő célkitűzése minden évben a régészeti turizmus, a kísérleti régészet megismertetése, a színvonalas nyomtatott régészeti folyóiratok bemutatása. Idén először új

Fotó: a szerző

A közvélemény szemében a magyar víz alatti régészetnek két nagy jelképe van: az első számú kedvenc Attila király sírja, rögtön ezt követi Mária királyné flottája. Míg az elsőnél alapos kételyek merülhetnek fel létezésével és megtalálhatóságával kapcsolatban, addig Mária királyné elsüllyedt hajói esetében történelmi tényről van szó.

TÓTH J. ATTILA

A "DUNA KINCSE"

KUTATÁS MÁRIA KIRÁLYNŐ HAJÓI UTÁN

Tavasszal lakossági bejelentést kaptunk egy az Esztergom és Szob közötti Duna-szakaszon található hajóroncsról (a pontos helyet a kincsvadászok miatt nem adhatjuk meg). A bejelentő elmondása szerint 2003-ban az akkor nagyrészt szárazra került zátonyon egy kb. 8 m hosszú palánkdarab állt ki a kavicsból, rajta *iszkába* szegekkel. (Az iszkába szegeket arra használták, hogy a palánkdeszkák közötti tömítést rögzítsék, mellesleg a palánkot is erősítették – innen az eszkábálni kifejezés). A szeg típusa német és lengyel analógiák szerint a 15-16. századra keltezhető. Egy késő középkori hajó már önmagában is fontos lenne, hiszen eddig még egyetlen ilyen korú hajót sem tártak fel Magyarországon, de még a Kárpát-medence tágabb térségében sem (leszámítva a tengereket, de ott más hajókat használtak). Ezen a ponton lép be a legenda.

A mohácsi csatát követően a győztes török sereg megindult Buda felé. A király halálával és a királyi hadsereg megsemmisülésével a város védhetetlenné vált. Az özvegy királyné, Habsburg Mária híveivel, udvartartásával hajókra szállt, hogy Bécs felé elhagyja az országot. Ebben az időben vasút és szilárd burkolatú utak híján csak hajóval lehetett ekkora távolságra nagy mennyiségű árut biztonságosan és gyorsan elszállítani. A menekülők természetesen értékeiket is magukkal vitték, a királyné az államkincstár és egyházi kincseket is magához vett. A kortárs *Johannes Cuspinianus* Oratorio protreptica...(Bécs, 1526) című írásában egy egész szakaszt szentel az eseményeknek: Esztergomnál a flottán rajtaütöttek (egyes források szerint az esztergomi kapitány) és a hajók egy részét kifosztották. Néhány hajó eljutott Pozsonyba, ahol a kincseket egy ideig zárolták, közben egy részüket őrzőik el is lopták. Ami végül eljutott Bécsbe, azt beolvasztották, hogy Ferdinánd hadseregét fizessék belőle. Cuspinianustól tudjuk, hogy az elszabadult hajók egy részét a víz elsodor- ta, majd elsüllyedtek.

A kutatási terület egy Esztergom alatti zátony, így ideális hely elsodródott hajók felhalmozódására. Előzetesen csak annyit állapíthattunk meg, hogy egy későközépkori hajót keresünk, amely azonban kora és lelőhelye alapján Mária királynő egyik hajója is lehet.

Mivel a bejelentő csak hozzávetőlegesen tudta megadni a helyet, felderítésre volt szükség. A kutatást a Börzsöny Múzeum Baráti Köre finanszírozta, sajnos műszeres felderítésre nem volt módunk, ezért a máshol is alkalmazott vezetőköteles felderítést alkalmaztuk. Ezt a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat Búvárrégészeti Szakosztályának tagjai önkéntes munkával végezték. A felderítés során 250 m hosszan, 30 m szélességben átfésültük a zátony oldalát. A látótávolság egy méter körüli volt, a sodrás erős, ami azért kellő súlyozással kezelhető volt. A hajóra sajnos nem bukkantunk rá, de a felderítés máégsem volt eredménytelen, mert nagy mennyiségű bronzkori és késő kelta (pl. grafitos) kerámiát találtunk, ezeket az esztergomi Balassa Bálint Múzeumba leadtuk.

A felderítés nem cáfolja a hajó létezését, csak a módszer korlátait tükrözi. Rövid idő alatt a célterületnek csak egy részét sikerült átvizsgálni, az ezen kívül eső leletekről nincs semmilyen adatunk. Ráadásul az elmúlt években az üledék be is fedhette a hajóra utaló maradványokat. A biztos eredményhez szonaras és radaros mederfelmérést kellene végezni. Erre jelenleg nincs anyagi fedezetünk, ezért a kutatást ennek előteremtéséig felfüggesztettük. Reményeink szerint a felderítést, majd dokumentálást 2007 folyamán szponzori és pályázati támogatásból folytatjuk.

A kutatást a média felfokozott érdeklődéssel figyelte, ennek köszönhetően újabb bejelentések érkeztek a térségben található hajókról, ezeket szemlével még azonosítani kell.

Milyenek is lehettek ezek a hajók? A korabeli írott és képi források nem elégségesek a pontos, technikai részletekig nyúló meghatározáshoz. Sajnos térségünkben még nem tártak fel ebből az időszakból hajót. Szerencsés véletlen, hogy Paks térségében tavaly sikerült egy hasonló korú dereglyét dokumentálnunk. Kihasználva az alacsony vízállást az NKA támogatásával szondázó ásatást végeztünk a roncsra. A Tolna-megyei hajó egy nagy méretű (26-28 m), lapos fenekű dereglye volt, gerinc helyett a vastag, tölgy fenékpallók tartották szilárdan a testet. A palánk deszkáit kovácsoltvas szögek rögzítik a sűrűn elhelyezkedő tölgy bordákhoz. A palánkot fa lappal és iszkába szeggel leszorított mohával tömítették. Mária királyné hajói is többségükben dereglyék lehettek, melyeket vontatni kellett árral szemben. Ez tehetné könnyű prédává őket, és ezért sodródhattak el az elszabadult hajók. Ennél többet majd csak a felfedezés és a dokumentálás után mondhatunk. ■

VÍZALATTI MÚZEUM

A Dráva mélyén megtalált bődönhajókat hamarosan turisták is megtekinthetik, mert a Duna-Dráva Nemzeti Park víz alatti bemutatóhelyet alakít ki régészek segítségével. Európa legjelentősebb bődönhajó lelőhelyét a turisták majd szakemberek segítségével látogathatják. Egész Európából várnak bűvár régészeket, bűvárokat, a feltehetően ponton-hídnak, vagy vízimalom tartópillérek használt faszerkezetek megtekintésére, melyből több mint két tucat található Barcs és Drávamási között a folyóban.

– A *Panoráma Bulletin* nyomán –

Évfordulók idejét éljük. A műemlékvédelmet is elérte a kerek évfordulók ideje. Idén éppen a Hivatal mai elődjének, az Országos Műemléki Felügyelőség megalakulásának félévészázados évfordulójáról illik megemlékeznünk.

A jeles esemény jó alkalmat kínált Éri Istvánnak arra, hogy számba vegye legalább az emlékezetben még élő közvetlen elődöket. A háború után újjáalakult MOB irattárában búvárkodva, szerzőnk érdekes történeteket, eseteket bukkant. Kérdezte: közölnénk-e egy-egy ilyen emlékező - emlékeztető írást. Örömmel vállalkoztunk rá. Elsőként egy akta, egy ötven évvel ezelőtti irat sorsát követhetjük nyomon, az internet, az e-mail korában. Előlegezzünk meg egy megjegyzést: így is lehetett "hivatali ügyintézni".

ÉRI ISTVÁN

AKTASORS, AVAGY HÁNYSZOR HÁNYAS EGY MINISZTERI "LEIRAT"?

Iratcsomók között lapozgatok mostanság. Nem túl régiek, úgy hatvan év körüliek. De – a jelek szerint – ritkán bolygatták őket. A Műemlékek Országos Bizottsága (MOB) aktái ezek, éppen az 1945-1949 közötti – a MOB megszüntetése előtti – időszakból. Talán érdekelheti a szakmai utókort a műemlékvédelem háború utáni újrakezdésének időszakából fennmaradt eseménytörténete. Ízelítőül most csak egyetlen, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumtól (VKM) beérkezett ügyirat sorsa.

Nincs nagy tapasztalatom levéltári kutatásokban, ezért igencsak meglepődtem, amikor egy méreteit tekintve "törpe" aktára bukkantam. De olyanra, amely a maga nemében teljesen kimeríti a tökéletes ügyirat fogalmát. (Lehetséges, hogy azokban a papírhíányos időkben ez a mini-forma nem is volt szokatlan?) A MOB irattárában mindenesetre egyedi darab.

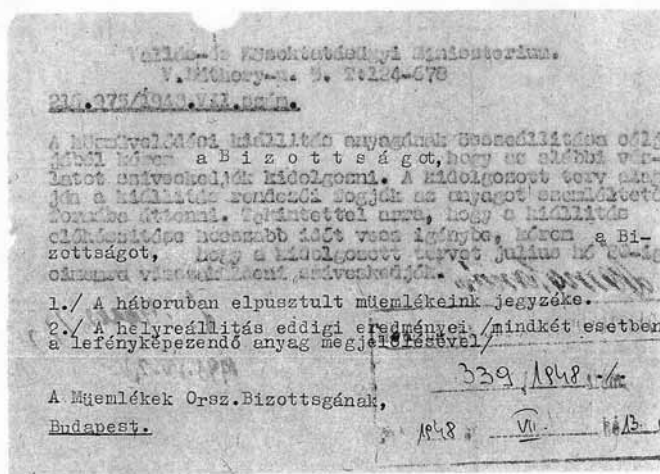
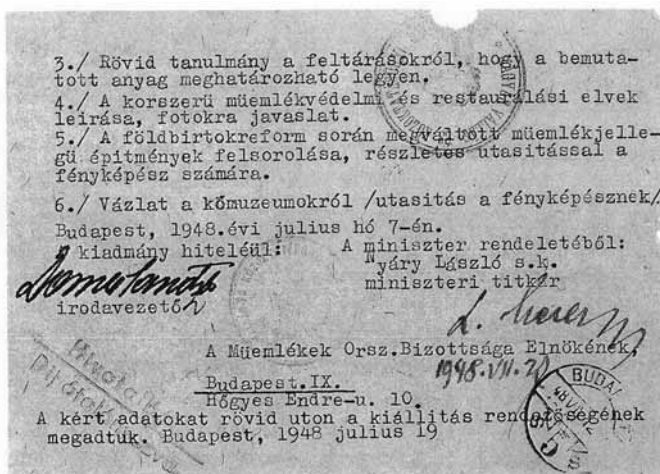
A kétdoldalas ügyirat mérete – 148x105 – lehetővé teszi, hogy 1:1 arányban adjuk közre. Egy A/6-os papírlap ez, amelyet a VKM-ben 216.975/1948.VII. szám alatt iktattak. Valószínűleg egy körlevél – részben változtatott szövegű - példánya, amelyet több helyre is szétküldhettek. Főszövege alapján fontos cél – egy közművelődési kiállítás – megrendezése érdekében szükséges adatok sürgős bekéréséről szól.

Az aktát a szokásos – előírt – kettős aláírás hitelesíti. Az egyik – a miniszteri titkáré – még csak s.k.-zott, az irodavezető helyettesének aláírása már eredeti! Meg van a keltezés is: 1948. július (sic) 7. (Megjegyzendő, hogy annak idején még a közoktatás legfőbb hivatalának írógépeiről is hiányoztak a hosszú írásjeleink közül az í, az ú és az ű betűk.) A VKM hivatalos bélyegzőjének lenyomatai közül az illetékes osztályé a helyén van, a kissé feljebb csúszott a postásnak szölt. Akárcsak a "Hivatalból-Díjáltalányozva" szövegű bélyegző is. A másik sarokban a postabélyegző tanúsítja, hogy ezt az ügyiratot "pucéran", azaz boríték nélkül fogadták el s továbbították. Igaz

ugyan, hogy az 5-ös számú postahivatalhoz ötnapos késéssel kerülhetett, mert július 12-i bélyegzés olvasható le róla. Végül pontos és precíz ugyanitt maga címzés is. (Aki nem tudná. A MOB ekkoriban az Iparművészeti Múzeum néhány helyiségében működött és az épület egyik oldalbejáratán át volt megközelíthető.)

Ahogy a kis törpe-akta kibocsátása során minden előírászerőn zajlott, a fogadó intézmény is szabályszerűen járt el. Az előlapon kivehető a MOB iktatóbélyegzője, sorszámmal, dátummal ellátva. (A küldemény akkoriban egy nap alatt célba ért!) Egy rovat nincs kitöltve: nincs az ügyirat *kiszignálva*. A hátsó oldalon viszont értesülhetünk a tüneményes gyorsaságú elintézési módokról. Az ügyintéző – bár neve, szignója itt is hiányzik –, július 19-én kelt bejegyzése szerint a határidő lejárta előtti napon "rövid úton" elintézte az ügyet. Aki a hatpontos igénylistát áttanulmányozza, eltűnődhet azon, hogyan sikerülhetett egy röpké hét alatt valamennyi megkívánt adattal szolgálni? A MOB 1934-1949 közötti időszakának elnöke, *Gerevich Tibor* professzor bizonyára távol volt az irat beérkezétesekor. Ezért csak utólag – a megadott teljesítési határidő napján – szignálhatta, az intézkedést mintegy jóváhagyva. Tapasztalatom szerint Gerevich elnök úr működése során ilyen eset ritkán fordulhatott elő. Az ő jellegzetes kézjegye, az ügyintézők által elkészített válaszfogalmazványokon végrehajtott szakszerű javításai nélkül akta nemigen hagyhatta el a hivatalt. Aki szívesen venne leckét a szakszerű, de mégis közérthető fogalmazásból, kínos esetekben diplomatikus ügyintézési stílusból, fáradjon be a KÖH Tudományos Intézete irattárába, tanulmányozza a Gerevich-féle korrektúrákat. Nem bánja meg.

Ennyi minden tudható meg miniatűr aktáról. Egyedisége miatt javaslom e ritka dokumentum védetté nyilvánítását! ■

Védelemre ajánljuk

A tavaly októberben megindított Védelemre ajánljuk rovatot az idén is folytatni kívánjuk. Szívesen adunk teret figyelmes és éles szemű kollégáink fényképes-szöveges tudósításainak.

IVICSICS PÉTER

EGY ELEGÁNS SZOC.REÁL ISKOLÁRÓL

Tavaly az örökségvédelmi szakma több eseménnyel (kiállítások, műemléki világnap, konferencia stb.) emlékezett meg az ötvenes évek sajátos, e korszakhoz köthető építészeti örökségéről, a "szoc.reál"-nak nevezett építészeti stílusról, amelyet a közvélekedés ma még negatívan ítél meg. Úgy vélem, éppen ideje, hogy az erősen "átpolitizált" volta miatt mellőzött építészeti stílus és korszak *értékeit* jobban megismerjük, s való helyükön értékeljük. A hivatal feladataiból fakadóan szükséges az építészeti minőség, egyedül álló stílusú (szocialista-realista, "szoc-reál") épületek, építmények számbavétele, esetenként a megőrzésükről és megtartásukról való gondoskodás műemléki jegyzékebevétel útján.

Az ötvenes évek korszakában az ország nagyobb és kiemelt településein folytatott építkezésekre volt jellemző ez az építészeti stílus (középületek, telepszerű lakóépületek, ipari épületek stb.) Mégis fontosnak tartom, hogy a szocialista központoktól távoli Körmend városában (akkor még csak nagyközség) épült egy szoc-reál stílusú iskola 1958-ban.

A Batthyány-Strattmann kastély-együttes egykori majorsági területén, a 8-as úttól északra jelölték ki egy 8 tantermes leányiskola építésének helyét. Az iskola terveit az ÉM Győri Tervező Irodájában készítették *Sándor István* építész vezetésével 1956. februárjában, (Sándor még abban az évben – sok más kollégájához hasonlóan – nyugatra távozott. A tervező személyének azonosításához ezúton köszönöm *dr. Winkler Gábor* építész-mérnök közvetítésével *Harmati János* építész-mérnök szíves segítségét. Az ő felesége volt a terv rajzolója.)

A Városháza Műszaki Tervtárában fellelhető eredeti tervrészletekből és műleírásból (az adatokért köszönet illeti a 2005-ben az iskola bővítését tervező *Borsos Gyuláné* építész-mérnököt) kitűnt, hogy Sándor István tervező - a kor szokása szerint - adaptálta az akkor jóváhagyás alatt lévő, a Középülettervező Iroda által készített általános iskolai títustervet. (Készítője: *Reischel Péter*.) Változtatás *mindössze* annyi volt, hogy a leányiskolához nem kellett a WC-csoportot nemenként külön választani, továbbá, hogy a melegítő konyha helyett itt főzőkonyhára volt szükség.

Egyéb tekintetben komplett háromszintes iskola tartalmazott 8 tantermet a kiszolgáló és üzemi helyiségekkel, természettudományi előadóval, igazgatói- és úttörőszobával, valamint a főúttól visszahúzott főtömeg lezárásaként egy tornatermet. Ezen kívül egy szolgálati lakást és főzőkonyhát étteremmel.

A tisztán funkcionális- és tömegalakítású épület magán viseli a szoc-reál "klasszicista" stílusának jellemző homlokzati és belső téralakítási, -díszítési elemeit: nyugodt és kiegyensúlyozott tömegképzés, szabályos és szimmetrikus homlokzati nyílásrend kőanyagú béletezéssel, és a belső térstruktúrát kivetítő lizénás homlokzati tagolás. Ezenkívül néhány a korszakra jellemző részlet mutatja e stílushoz tartozást: az 1958-as építési évszám az udvari bejárat felett, a tudás lángjának plasztikája egy Ady-idézettel ("Ha élet lengi be az iskolát, az élet is derűs iskola lesz.") a lépcsőház külső homlokzatán, valamint a lépcsőház és előcsarnok részleteivel (burkolat, korlát, lámpák stb.).

A tervező műleírásában kiemeli az iskolával szemben álló műemlék bejáratú épület klasszicizáló küllemét, mint amellyel rokonságban lesz az új épület, vagyis illeszkedik.

Az iskola a 70-es években felsőfokú mezőgazdasági technikummá "lépett elő", ekkor építették hozzá – többek között – az új üzemi technológiai épületszárnyat.

Ma a Ráczó István Szakközépiskola Szakiskola és Kollégium működik az épületben, amely megőrizte eredeti jellegét. Mindezekre tekintettel méltó a műemléki jegyzékebevételre a Körmend, Rákóczi u. 2. sz. 686/1 hrsz alatti iskolaépület. ■

Fotó: a szerző

*Lapzárta után...***KÖZÖS MAGYAR-SZLOVÁK VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍN JELÖLÉS**

A Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság közös, világörökségi listáravételi felterjesztést nyújt be, 2007. január 31-diki határidővel az UNESCO Világörökség Bizottságához. Címe: *“Erődrendszer a Duna és a Vág folyók torkolatánál Komárno- Komárom városokban”*. A magyarországi erődök 2000, a szlovák oldalon található erődök 2002 óta szerepelnek a Világörökség tentatív listán.

Az elmúlt években a komáromi Monostori Erőd Hadkultúra Központ Műemléki Ingatlanfejlesztési és Hasznosítási Kht. és a komárnói Pro Castello Comaromiensi Alapítvány már folyamatosan együttműködött az erődök műemléki helyreállításában, az eredeti értékek megőrzésében, annak a történelmi múltnak a megmutatásában, amit az erődrendszer építészeti, védelmi, hadászati megjelenése hordoz. Elmúlt korokat, védelmi műveleteket és támadói hadászati tetteket idéznek hitelesen az erőd földművei, épületei, belső terei és a megmaradt hadtechnikai objektumok és eszközök. Épp ezért a fejlesztés egyik fő célja olyan turisztikai és kulturális központ létrehozása, amely nemcsak fontos történelmi emlékhely, hanem műemlékeivel, kiállításával, rendezvényeivel, programjaival megismerteti a terület történelméről, katonai életéről, hadikultúrájáról is.

A világörökségi felterjesztést hivatalosan a magyar oktatási és kulturális és szlovák kulturális tárca képviselőjében a két államtitkár: *Arató Gergely* és *Augustín Jozef Lang* írta alá január 15-én, 11 órakor Komárnóban a Tiszti Pavilon dísztermében.

A Világörökség Bizottság előreláthatóan 2008. nyarán dönt a felvételtől.

Bővebb információt lásd a KÖH honlapján: www.koh.hu

MEGÚJULT HOLLÓKŐ TÖBB MŰEMLEKI HÁZA

A PHARE-program keretében megújult az Hollókő ófalujának jelentős része. Hét műemlékvédelem alatt álló ház vált szebbé és korszerűbbé, megtartva palóc jellegét. Elkészült az oktatási központ, vendégházak, kézműves üzletek nyíltak, szociális foglalkoztatást segítő a helyieket, turisztikai fogadóközpont az idegeneket. Csaknem 2500 négyzetméteres parkoló épült és tájba illő utcai bútorok mellett pihenhet meg a látogató. A program még nem ért véget: a tervek között szerepel az ófalu útjainak korhű burkolattal történő felújítása, elkészül egy diákszálló terve, lesz kézműves udvar, parasztudvar és rehabilitálják a védett övezet zöld felületét is.

– *Magyar Rádió nyomán* –

Kultúr pont*Információk az Unióról és a kultúráról***AZ AVOP 3.4.1 PÁLYAZAT NYERTESEI KÖZÜL:**

– 13,3 millió forintot nyert a *Galyasági Településszövetség* a tájházként működő népi lakóház épületének felújítására. A 2005 márciusától decemberéig tartó munkálatok során helyreállították a műemlék épületet, és ugyanolyan stílusban új irodát, valamint irattárat építettek hozzá.

– *Beregsurány* Községi Önkormányzat a Bay-kúria rekonstrukciójára 38,1 millió forintot nyert. A kúriát 2005 októbertől és 2006 augusztusáig között eredeti állapotának megfelelően állították helyre. A kúria közösségi házzá alakításához ugyancsak ennek a programnak keretében 21,5 milliót nyert a munkát 2005 áprilisa és 2006 augusztusa között végző beregsurányi önkormányzat.
(Bővebb információ: http://www.kulturpont.hu/content.php?hle_id=9867 és 9868)

– A *selyebi* református egyházközség templomának felújítására 12,1 millió forintot nyert az AVOP-3.4.1 pályázatán. A 2005. szeptemberétől 2006. júliusáig tartó munkálatokkal helyreállították a tetőt, a templomtornyot és újravolták a falakat.

– A *nemeskoltai* evangélikus egyházközség a helyi evangélikus templom felújítására ugyancsak az AVOP 3.4.1. program keretében 11,3 millió forintot kapott.

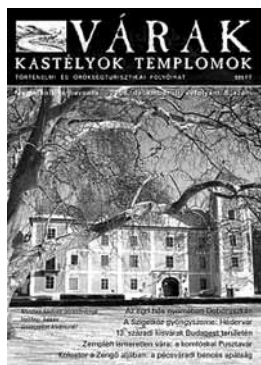
ROP-PÁLYAZAT

– A szerencsi szecessziós fürdőépület, a katolikus templom és a várkert felújítására Szerencs Város Önkormányzata 330 millió forintot nyert ROP-1.2.1 pályázatán. A 2007. márciusától 2008. januárjáig tartó, többlépcsős projekt során helyreállítják a múlt századi fürdőépületet, a templom homlokzatát és tetőszerkezetét, valamint elvégzik a várkert és környéke rekonstrukcióját.

(Bővebb információ: <http://www.kulturpont.hu>)

SZENT GYÖRGY FOGADÓ NYÍLIK A BUDAI VÁRBAN

Hamarosan megnyílik a Szent György Fogadó a Várnegyedben. A Fortuna köz és Fortuna utca sarkán lévő egyemeletes épületben már a 18. század végétől működött a Fortunáról elnevezett vendégfogadó és étterem, ez volt a budai fogadók között a legelegánsabb, legszínvonalasabb, s az utca is a fogadóról kapta nevét. A háború után felújított épület 1966-ban műemléki védelmet kapott, és ugyancsak 1966-tól 2005. nyaráig a Vendéglátóipari Múzeumnak adott otthont. Az épület új tulajdonosa, a Fortuna Apartman Kft. a Múzeum kiköltözésekor kezdte meg a ház teljes felújítását, korszerűsítését. A szép belső udvart körbefogó épületben és tetőterében 26 apartmant alakítottak ki, az utcáfrontra a boltíves kapubejárótól balra elegáns luxus éttermet, jobbra pedig kávéházat és különtermet hoztak létre. Az építkezés már befejeződött, jelenleg az apartmanok berendezése, felöltöztetése folyik, s a vendéglátóhelyek is rövidesen fogadókész állapotba kerülnek. Mivel a Fortuna név már évek óta foglalt, így új nevet kellett választani, s a Szent György név mellett döntöttek. A Szent György Fogadó és étterem megnyitására a tervek szerint az első negyedévében kerül sor.

TALLÓZÁS KIADVÁNYAINK KÖZÖTT

Az év végére több, örökségvédelmi témájú folyóirat, könyv jelent meg az újságosoknál és a könyvpiacra. A sokak által várt látványos albumok mellett – ezek különböző kiadók reprezentatív kiadványai –, részben egyéb kiadók, részben a KÖH és intézményeinek gondozásában megjelent könyvek és folyóiratok széles spektrumban hívják fel a figyelmet épített örökségünk értékeire.

Öröndetes, hogy meggyökeresedett és mind nagyobb olvasótáborra tudhat magának a *Várak, kastélyok, templomok* című, tudományos igényű írt, olvasmányos, kéthavonta megjelenő folyóirat és a kétszáz-

éves populárisabb igényeket kielégítő, de elegáns *Szép Magyarország*. Megjelent a városvédő és szépítő egyesületek lapja, az *Értékmentő* új száma is. Noha ez a periodika a dolog természetéből adódóan csak az egyesület belső kiadványa, de informáló és mozgósító hatása jelentős.

Az Örökségvédelmi Hivatal több név- és funkcióváltást is megért az elmúlt évtizedek alatt, de folyóirata, az ötvenedik életévébe lépett *Műemlékvédelem*, az eltelt fél évszázad alatt a műemlékvédelem meghatározó szakmai folyóiratává vált. (Főszerkesztő *Walter Ilona*.) A most megjelent szám központi témája a "szoc.reál" építészet.

Ami a könyveket illeti, anélkül, hogy a teljességre törekednénk, hiszen a karácsonyi könyvvásár mindig sok, ilyen témakörű mű megjelenésére nyújt lehetőséget, emeljük ki, hogy a KÖH Tudományos Intézetének gondozásában látott napvilágot a *megyei műemlék-jegyzékek* sorozat 6. és 7., *Tolna* és *Zala* megye műemlékeit összegyűjtő és feldolgozó kötetét. (Sorozatszerkesztők: *Haris Andrea* és *Somorjai Selysette*.) Rangos és igényes, de csak a szakma számára hozzáférhető könyv a *Régészeti kutatások Magyarországon 2005*. (Szerkesztő *Kisfaludy Júlia*.)

Örömmel hívjuk fel a figyelmet a KÖH fiatal művészettörténészének, *Várallyay Réka* munkatársunknak a Holnap Kiadó gondozásában megjelent, Komor Marcell és Jakab Dezső építészek munkásságát elemző, hasonló című művére. (A könyv elemzésére következő számunkban visszatérünk.)

Már 8. köteténél tart *Virág Zsolt Kastélylexikon* sorozata. A szélesebb olvasóközönségnek is szóló *Hajdú-Bihar megye* kastélyait és kúriáit ismertető kötetéről (kiadó: Fo-Rom INVEST Kft.), valamint a *Magyar várak* sorozat három új könyvéről alább részletesebben is beszámolunk.

– yz –

KASTÉLYLEXIKON - 8

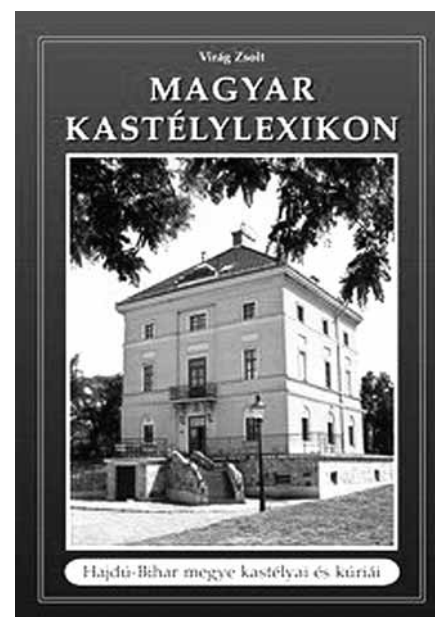
VIRÁG ZSOLT: HAJDÚ-BIHAR MEGYE KASTÉLYAI ÉS KÚRIÁI

Öröndetesén gyarapodnak a könyvespolcokon a Magyar kastélylexikon-sorozat kötetei. Az ország valamennyi kastélyának és kúriájának műemléki, történeti, művészettörténeti, építészettörténeti és családtörténeti szempontú ismertetésére vállalkozó könyvek megyénként mutatják be művelődéstörténetünk becses emlékeit. A közelmúltban megjelent kötet Hajdú-Bihar megyébe vezeti el az olvasót.

A megye mai területén döntően kisebb, középnemesi birtokok alakultak ki, ennek köszönhetően meglehetősen magas a kúriák száma. A köztudatban sokáig az a kép élt, hogy az Alföldön kevés régi épület található. Ezt a vélekedést cáfolják a számok: Hajdú-Bihar megye területén egykor 186 nemesi rezidencia állt. Ugyanakkor több nagyobb uradalom is volt a megye mai területén – pl. Balmazújvárosban, Tégláson, Zsákán –, ahol a birtokos családok jelentősebb méretű kastélyokat emeltettek. (A 186 nemesi rezidenciából 16 kastélyt és 170 kúriát tartunk számon. A II. világháború után 91 épületet bontottak le, jelenleg 95 áll, közülük 13 élvez műemléki védelem.)

Az épületeket több száz mostani állapotot ábrázoló *színes* (légi és földi) *fénykép*, és az egykori állapotot bemutató *archív felvételek* illusztrálják. (Ez utóbbiak legtöbbjét ezidáig még senki nem publikálta.)

A szerkesztés nagy érdeme, hogy a kötetek mind az *álló*, mind a már *lebontott* épületeket bemutatják. A kastélylexikon kiemelten foglalkozik a *műemlékileg védett*, valamint a *műemléki védelemre méltó*, de még nem védett épületekkel. (A jelenleg is álló épületek mintegy egynegyede élvez csak műemléki védelem.) A nem védett *kastélyok, kúriák 45%-áról még soha semmi nem jelent meg nyomtatásban*, további 30%-áról pedig alig valami. A könyv végén sokoldalúan használható *térképek, mellékletek és mutatók* találhatók.

ÁTADTÁK AZ IDEI KÓS KÁROLY-DÍJAKAT

Egyéni díjban részesült *Krizsán András* építész, *Mednyánszky Miklós* építőmérnök és *Sisa Béla* építész (a KÖH budapesti munkatársa), a díjazott szervezetek: az *Építész Mester Egylet Mesteriskolája*, a *Gutenberg Ház Lakóközössége* és a nagyváradi székhelyű *Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság*.

A Kós Károly-Díjakat ebben az évben *dr. Szaló Péter*, területfejlesztési és építésügyi szakállamtitkár adta át, az ünnepségen jelen volt *Fegyverneky Sándor*, az ÖTM építésügyi és településrendezési főosztályának vezetője. Az ünnepélyes átadásra december 14-én az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium (ÖTM) földszinti nagytermében került sor.

(Forrás: www.epiteszforum.hu)

MEGNYÍLT A MUSTRA 2006

VÁLOGATÁS A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELEM EZ ÉVI EREDMÉNYEIBŐL!

Már negyedik éve, hogy a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal intézményei – a Műemlékek Állami Gondnoksága, az Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ, a Magyar Építészeti Múzeum és a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság – közreműködésével megrendezi évről évre kiállítását, a MUSTRÁT, hogy bemutassa az eltelt esztendő legfontosabb műemlékes felújításait, rekonstrukcióit, régészeti feltárásait, műtárgyvédéseit, visszatekintsen lényeges szakmai eseményekre. A MUSTRA markánsan szemlélteti a hivatalban és az örökségvédelem területén végzett szerteágazó munkát, a kutatástól a hatósági határozatok megszületéséig és a megvalósuló helyreállításokig.

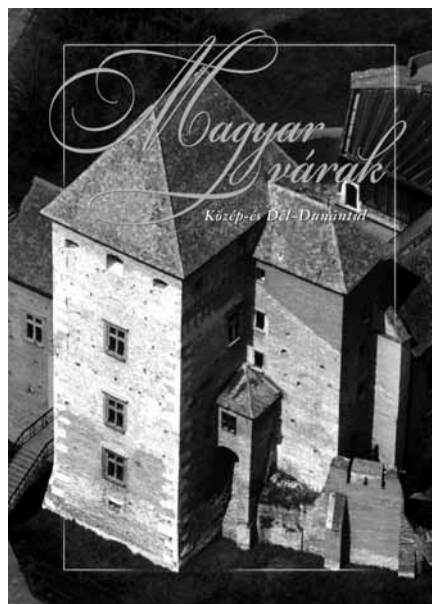
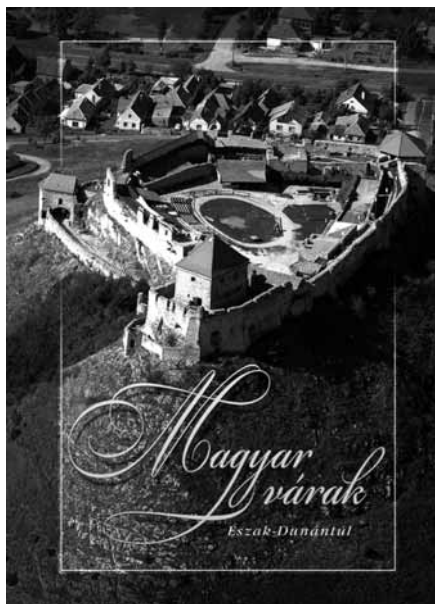
A szervezők arra törekedtek, hogy a KÖH minden regionális irodája szerepeljen a kiállításon, ily módon országos képet tárva az érdeklődő elé. Kiemelt szerepet kaptak a határon túli magyar épített örökséggel kapcsolatos támogatások és szakmai programok. A végső pusztulástól megmentett templomok, műemlék épületek mellett, például Fülek és környékének elkészült építészeti és művészettörténeti értéktára mutatja az e területen végzett munka sokszínűségét. Ugyancsak erőssége a KÖH munkájának a védett műtárgyak, régészeti lelőhelyek és műemlékek körének folyamatos bővítése, azaz új értékek felkutatása és védettség alá helyezése. Örökségünk szerteágazó, sokoldalú értelmezésére is szolgál a Mustra 2006 kiállítás, nemcsak az épületek védelméről szól, hanem a többi között megújult orgonákról, víz alatti régészetről, műtárgyak védelméről és restaurálásáról, történelmi emlékhelyek felméréséről és sírmlékek helyreállításáról, avatásáról is.

A kiállítás önálló egységében jelennek meg azok az információk, amelyek a sikeres, jellemzően EU-s pályázatokból eredő források (köztük a PHARE, az AVOP, a ROP) eredményes felhasználását jelzik. Így indulhatott el, vagy fejeződhetett be több város főterének, történeti magjának rekonstrukciója (például Baja – Fő tér, Székesfehérvár – Hiemer tömb, Kőszeg – Fő tér, Balatonfüred – Fürdőtelep). A szakmai összefogás szép példái láthatók azokon a táblákon, ahol a régészeti feltárás aprólékos munkáját az építészek látványos helyreállítási terve követi, s hogy folytatódjék a logikai sor, az építészek után érkeznek a tájépítészek, és megújul a műemlékek környezete is (például: Szécsény történelmi városmagja és a várkert, Szikszó – a református templom kertje).

MAGYAR VÁRAK

Magyar Várak sorozatban az eddig megjelent, Közép- és Dél-Dunántúlt, valamint Észak-Dunántúlt ismertető kötetei mellé rövidesen megjelenik a harmadik, az Észak-Magyarország várait és egykor legendákban, igaz történetekben gazdag erősségeit bemutató újabb kötet. A felvételek és a kísérő szövegek Magyarország várpépítészetének talán leglátványosabb, lehangulatosabb műemlékeiről adnak képet. A szakszerűen megírt, közérthető magyarázatokból megismerhetjük a közép- és dél-dunántúli régió várai közül, többek között, Siklós, Szigetvár, Szigliget, Csobánc, Nagyvázsony erősségeit. Az észak-dunántúli régióból Csesznek, Vép, Várgesztes, Kőszeg, Komárom, Sárvár és Tata titkaiba avatnak be a szerzők.

Az év elején megjelenő, a Magyar várak: Észak-magyarországi régió című kötetben azokról a várak olvashatunk, amelyekhez nemzeti történelmünk számos jelentős története, eseménye fűződik. Boldogkőváralja, Drégely, Füzér, Hollókő, Sárospatak műemlékeit a különlegesen szép légi és földi felvételek hozzák közel az olvasókhöz. (x)

TUDOMÁNYOS MINŐSÍTÉS

Csejdy Júlia, a Műemlékvédelmi Tudományos Intézet művészettörténész munkatársa 2006. december 13-án sikerrel védte meg az Eötvös Loránd Tudományegyetemen "Vígh Tamás szobrászművész köztéri szobrai" című doktori (PhD) értekezését. A disszertáció egyik eredményeként értékelte a doktori bizottság, hogy a jelölt a Vígh Tamás műveinek megőrzése körül felmerült problémák kapcsán részletesen foglalkozott írásában a közelmúlt köztéri alkotásainak műemlékvédelmi problémáival.

Kedves Kollégák, Kedves Barátaink!

Ezúton adjuk hírül, hogy nyolcévnyi szünet után
– a korábbi hagyomány felélesztéseként – idén immár
hatodik alkalommal rendezzük meg jótékonyági bálunkat

a balsorsú műemlékek javára

A bál időpontja február 16., péntek 19:00 órától hajnali 2:00 óráig, helyszíne
a Budavári Önkormányzat aulája (Budapest, I. ker. Kapisztrán tér 1.).

A korábbi bálókhoz hasonlóan idén is az a tervünk, hogy amellet, hogy egy egész estés farsan-
gi vígasságban mulassunk együtt – beszélgessünk, táncoljunk, kötetlenül találkozzunk – közös
összefogással vegyünk óvó szárnyaink alá egy balsorsú műemléket. A bál bevételét ennek
felújítására fordítjuk.

Elsősorban olyan műemlék helyreállítására várunk javaslatot, amely a várható 500 ezer és egymil-
lió forint bevételből, illetve az esetleges további, meglévő támogatási forrásokból reálisan helyreál-
lítható egy éven belül. Ezen forrás nagyságrendje elsősorban kisebb restaurálási, illetve rész-
helyreállítási munkákra, népi építészeti emlékek felújítására adhat módot.

A támogatandó munkákra vonatkozó pályázatokat – amelyeknek tartalmaznia kell a műem-
lék rövid bemutatását, fotóit, az elvégezni tervezett munkát, az egyéb támogatások, források
megnevezését –,

Január 19-ig
nyújthatók be Okrutay Miklós igazgató-helyettesnél.

A pályázatokat az alulírott szervezőkből álló zsűri bírálja el.

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Buzás Gergely régész,
MNM Mátyás Király Múzeum Visegrád
Buzinkay Péter, dr. művészettörténész
KÖH Műtárgyfelügyeleti Iroda
Éri István régész

Hadnagy Zoltán újságíró
Ivicsics Péter építész,
KÖH, műemléki felügyelő
Papp Tímea művészettörténész,
KÖH, TKI

Tóth J. Attila régész,
KÖH, Dokumentációs Igazgatóság
Weiler Árpád építész
KÖH Dél-Dunántúli Régió Iroda

ÖRÖKSÉG – A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal tájékoztatója – ISSN 1786-7894

Felelős kiadó: dr. Varga Kálmán elnök; Szerkesztőbizottság: Bálint Éva, Bende Csaba, Bugár-Mészáros Károly, Deák Ildikó,
Deák Zoltán, dr. Deme Péter (elnök), dr. Durczy Zsuzsanna, Ernyey Katalin, Farbakyné Deklava Lilla, Győr Attila, Hack Róbert, Özvegy Györgyi,
Papp Gábor, Réti Mária, Róna Katalin, Schurk Viktória, Turok Margit;

Főszerkesztő: Nagy Zoltán

A szerkesztőség címe: 1014, Budapest, Szentháromság tér 6; Telefon: 224-5281, fax: 224-5282, e-mail: orokseg@koh.hu
Laptervező: Lelkes Design Bt., www.lelkesdesign.hu; Nyomdai kivitelezés: Stádium Nyomda Kft. Telefon: 455-5050

Fotó: Nagy Zoltán

A restaurálás folytatására váró III-as sírkamra

Zalaszentbalázs színezett kéziratos térképe

Nagy Sándor: „Tom the Rhymer”
(a skóciai Ercildune-i Thomas Rhymer 13. századi legendájának
illusztrációja; szövött falkárpit)

Egyri József: Fények a Balatonon